



UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studium humanitní vzdělanosti

**Interpretace požáru v Domě odborů v Oděse dne 2.5.2014 v ukrajinském
a ruském mediálním prostoru**

Bakalářská práce

Yelyzaveta Mykhaylova

Vedoucí práce: Mgr. Karel Svoboda, Ph.D.

Praha, 2024

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27.06.2024, Yelyzaveta Mykhaylova _____

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Karlu Svobodovi PhD. za jeho souhlas s její vedením, vstřícnost a rady při zpracování bakalářské práce. Současně bych ráda vyjádřila zvláštní poděkování PhDr. Vladimíru Novákovi za jeho podporu a pomoc, kterou mi poskytoval po celou dobu psaní práce.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Historický kontext: Postsovětský vývoj Ukrajiny a Ruska.....	8
2.1. Rozpad Sovětského svazu a vznik nezávislých států.....	8
2.2. Rozdílné cesty po roce 1991.....	8
2.3. Cesta Ukrajiny k západní integraci a vnitropolitický kontext během Janukovyčova prezidentství (2010-2014).....	8
2.4. Ruská cesta centralizace a autoritářství.....	11
3. Pozadí požáru v Oděse: vliv Euromajdanu a „ruského světa“	13
3.1. Hnutí Euromajdanu a jeho dopady.....	14
3.2. Ideologie "ruského světa " a její dopady.....	15
4. Požár v Domě odborů: Chronologie událostí.....	16
4.1. Předehra k tragédii.....	17
4.2. Střety ze 2. května 2014.....	18
5. Teoretický rámec práce.....	19
5.1. Teorie mediálního rámování a Model propagandy.....	19
5.2. Informační válka a její mechanismy.....	22
5.3. Mechanismy informační války.....	24
5.4. Strategická komunikace a narativ.....	24
6. Úkoly praktické části práce, využití výzkumné metody a její teoretický rámec.....	28
7. Vybraná ukrajinská a ruská média.....	28
7.1. Ukrajinská média.....	29
7.2. Ruská média.....	30
8. Mechanika informační války: využití médií jako zbraně.....	32
8.1. Propaganda a dezinformace.....	32
8.2. Manipulování s emocemi.....	34
8.3. Historické paralely.....	35
8.4. Vytváření obrazu nepřítele ukrajinskými a ruskými médii.....	35
8.4.1. Techniky používané ruskými a ukrajinskými médii pro vytvoření obrazu nepřítele.....	36
9. Obsahová analýza mediálního pokrytí události.....	38

9.1. Techniky rámování ukrajinských médií.....	38
9.2. Techniky rámování ruských médií.....	40
9.3. Model ukrajinské mediální propagandy.....	41
9.4. Model ruské mediální propagandy.....	42
9.5. Mediální přístup 4GW na Ukrajině.....	43
9.6. Mediální přístup 4GW v Rusku.....	43
10. Srovnávací analýza mediálních narativů v Rusku a na Ukrajině.....	44
10.1. Metody rámování v ukrajinských médiích v kontextu jimi využívaných narativů.....	44
10.2. Metody rámování v ruských médiích v kontextu jimi využívaných narativů.....	45
10.3. Klíčoví aktéři, jak je zobrazovala ukrajinská média.....	46
10.4. Klíčoví aktéři, jak je zobrazovala ruská média.....	47
11. Závěr.....	49
12. Literatura a internetové zdroje.....	50
13. Články a reportáže.....	54
16.1. Ruská mediální zdroje.....	54
16.2. Ukrajinská mediální zdroje.....	54

1. Úvod

Tragické události, které se odehrály 2. května 2014 v Oděse, vedly ke střetům mezi aktivisty Euromajdanu a Antimajdanu a vyvrcholily ničivým požárem Domu odborů, představují důležitou kapitolu v novodobé historii vztahů mezi Ruskem a Ukrajinou. Tyto události hrají doposud významnou roli v probíhajícím konfliktu mezi oběma státy, který 24. února 2022 vyústil v ruskou invazi na Ukrajinu. Ačkoli šlo původně o události lokálního charakteru, rychle nabyly značného významu jak na Ukrajině, tak v Rusku, zdůraznily hluboké sociální a politické rozpory a staly se důležitým bodem mediálních narativů v kontextu obou zemí. Způsob, jakým byly tyto události mediálně zarámovány a jak o nich bylo informováno, měl značný dopad na veřejné mínění a politickou realitu na Ukrajině i v Rusku.

Pochopení toho, jak tyto události interpretovala a rámovala média na Ukrajině a v Rusku, je klíčové z několika důvodů. Mediální reprezentace utvářejí vnímání veřejnosti a ovlivňují politický diskurz, což může vést k eskalaci napětí nebo podpoře usmíření. Analýzou mediálních interpretací můžeme získat vhled do širších strategií, které oba státy používají k ovládnutí veřejných narativů a ovlivňování domácího i mezinárodního publika. Toto zkoumání umožňuje hlouběji pochopit mechanismy propagandy a informační války, které jsou stále aktuálnější v digitálním věku, kdy se konflikty často přesouvají z konvenčních bojišť do informačního prostoru.

Předchozí výzkumy se rozsáhle zabývaly úlohou médií v konfliktních situacích, zejména v kontextu propagandy a informační války. Například práce Gadi Wolfsfeld "Media and Political Conflict: News from Middle East" se zabývá tím, jak může mediální zpravodajství utvářet politickou scénu během konfliktů (Wolsfeld, 1998). Podobně studie jako "Fake News: The Narrative Battle over the Ukrainian Conflict" od Iriny Khaldarové a Mervi Panttiové zkoumá, jak ukrajinská i ruská média používala dezinformace k ovlivňování veřejného mínění během ukrajinské krize (Khaldarova a Pantti, 2016). Tyto práce zdůrazňují využití médií jako strategického nástroje v konfliktu a podtrhují důležitost porozumění mediálním interpretacím.

Tato práce má za cíl doplnit provedenou komparativní analýzou ukrajinského a ruského mediálního pokrytí oděských událostí poznání o mediálním zpracování těchto událostí, kterému byla doposud věnována jen omezená pozornost. Předchozí výzkum Bindera a Kaltseise (Binder et al., 2020) zkoumal alternativní zpravodajství (včetně talk show) se zaměřením na techniky rámování a propagandy používané k ovlivňování veřejného mínění

a politického diskurzu. Podobně Hale, Shevel a Onuch (Hale et al., 2018) zkoumali jak identita, mediální konzumace a kognitivní předsudky ovlivnily přesvědčení a vnímání Ukrajinců během tragédie v Oděse v roce 2014, zatímco Baysha (Baysha, 2021) se zabývala tím, jak ukrajinská média použila konspirační diskurz ke konstrukci obrazu "nebezpečného ruského jiného" po tragédii v Oděse, a analyzovala rovněž důsledky těchto reprezentací pro ukrajinskou národní identitu a politické narativy. Tyto práce se však primárně soustředily buď na zobrazování událostí v ruských médiích, kognitivní zpracování mediálních sdělení, nebo na rámování v rámci ukrajinských médií. Podle mínění autorky práce je zapotřebí komplexní studie, která by srovnávala mediální narativy z ukrajinské i ruské perspektivy. Pro tyto cíle bude v práci využito teorie mediálního rámování, modelu propagandy a teorie Williama S. Linda války čtvrté generace (4GW).

Hlavní výzkumná otázka, na kterou tato práce hledá odpověď, zní: Jak ukrajinská a ruská média informovala o událostech ze 2. května 2014 v Oděse, jak publikované informace rámovala a jaké narativy a propagandistické techniky obě strany při tvorbě mediálních výstupů s tímto tématem používaly?

Pro zodpovězení této otázky metodologie práce zahrnuje komparativní obsahovou analýzu mediálních výstupů z ukrajinských i ruských zdrojů z období bezprostředně následujícího po završení oděských událostí. Tato analýza určí klíčová témata, techniky rámování a propagandistické strategie používané jak ruskými, tak i ukrajinskými médii. Tato práce rovněž zohlední širší historický a politický kontext a bude zkoumat, jak tyto mediální postupy zapadají do probíhající informační války mezi Ukrajinou a Ruskem.

Historická část práce je nezbytná pro pochopení kořenů současného rusko-ukrajinského konfliktu a role médií při utváření veřejného mínění. To zahrnuje shrnutí základních informací o vzniku a vývoji Ukrajiny a Ruska jako nezávislých států po rozpadu SSSR, jejich politického a ekonomického vývoje a rostoucího napětí mezi oběma státy, které nakonec vedlo k protestům Euromajdanu. Historický kontext poskytuje pozadí pro pochopení hluboce zakořeněných problémů, které konflikt proruských a proukrajinských sil, jehož součástí byly i oděské události z roku 2014, na Ukrajině podnítily, a významu těchto událostí v širším geopolitickém boji.

Praktická část práce sleduje dva hlavní úkoly. Jejím prvním cílem je analyzovat, jak ruská a ukrajinská média prezentují oděské události tak, aby odpovídaly strategickým zájmům jejich států. Jejím druhým cílem je osvětlit způsob, jakým média utvářejí a udržují negativní

vnímání protistrany, ovlivňují veřejné mínění a případně také i zintenzivňují nepřátelství k protistraně.

Tato část práce využívá postupu, který zahrnuje porovnávání mediálních zpráv a provádění obsahové analýzy. Hlavními tématy obsahové analýzy budou jazyk, obraznost a strategie rámování použité v mediálních výstupech. Lepší pochopení narativních metod používaných ruskými a ukrajinskými médii umožní srovnávací studie, která upozorní na jejich rozdíly i podobnosti.

Teoretický rámec, který se skládá z teorie čtvrté generace konfliktu Williama S. Lindy (Řehka, 2017), modelu propagandy (Herman a Chomsky, 2002) a teorie mediálního rámování (Entman, 1993) bude sloužit jako základ našeho výzkumu. Tyto teorie nabízejí pevný rámec pro zkoumání způsobů, jakými média vytvářejí a šíří narativy, zejména ty využívané v případě určitého konfliktu. Náš výzkum se pokusí odhalit záměrné využívání médií při ovlivňování politických událostí a veřejného mínění tím, že tyto teoretické přístupy aplikuje na mediální pokrytí událostí v Oděse.

Pro posouzení mediálního pokrytí událostí v Oděse bylo třeba vybrat reprezentativní vzorek médií, která odrážejí převládající narativy v ukrajinském a ruském prostředí. Vybrána byla tato média: TSN, ICTV, Ukrajinska pravda a Korrespondent z Ukrajiny a První kanál, Izvestija, Komsomolskaja pravda a RIA Novosti z Ruska. Ta byla autorkou práce vybrána na základě jejich širokého dosahu a tím i schopnosti efektivně ovlivňovat veřejné mínění. Jak již bylo uvedeno výše pro potřeby této práce byla daná média vybrána na základě kritéria jejich popularity, při čemž autorka vycházela z dat zveřejněných ve výzkumech agentury Levada Center (Levada Center, 2014) pro ruskou mediální scénu a z dat publikovaných agenturami Nielsen a Gemius pro mediální scénu ukrajinskou (Detector Media, 2015), (NV, 2018). Práce zkoumá publikace, které pokrývaly události z 2. května v Oděse a byly publikovány od 2.5.2014 do 12.5.2014.

Pro autorku má toto téma osobní význam, neboť se narodila a vyrůstala v Oděse a byla i přímým svědkem těchto událostí. Tato jedinečná perspektiva poskytuje cenný vhled do kontrastních mediálních vyprávění z ukrajinských a ruských zdrojů. Do roku 2014 byla v Oděse snadno dostupná ruská státní televize, což autorce umožnilo pozorovat dichotomii v mediálním pokrytí dlouho předtím, než se rozhodla toto téma zkoumat.

2. Historický kontext: Postsovětský vývoj Ukrajiny a Ruska

2.1. Rozpad Sovětského svazu a vznik nezávislých států

Pro pochopení příčin a souvislostí současného konfliktu mezi Ukrajinou a Ruskem, na který se tato práce zaměřuje optikou tragických událostí v Oděse ze 2. května 2014, je nezbytné nejprve prozkoumat historické aspekty jejich vzájemných vztahů. Složité vztahy mezi těmito dvěma moderními státy mají hluboké historické kořeny, které sahají několik století do minulosti. Pro účely této práce se však zaměříme na období počínající rozpadem SSSR.

Rozpad Sovětského svazu v roce 1991 znamenal začátek nové éry pro všechny bývalé sovětské republiky a zásadně změnil politickou, ekonomickou a sociální scénu Ukrajiny a Ruska. Jejich vznik jako nezávislých suverénních států připravil půdu pro budoucí konflikty a neshody. Obě země čelily šoku z přechodu od centrálně plánovaného hospodářství k tržně orientovanému a současně nově definovaly svou národní identitu a politickou orientaci.

2.2. Rozdílné cesty po roce 1991

Pád železné opony byl pro Ukrajinu i Rusko přelomovou událostí. V prvních letech nezávislosti se Ukrajina potýkala s řadou výzev, včetně přechodu na tržní hospodářství, politických turbulencí a utváření svébytné národní identity. Souběžně s tím se Rusko potýkalo s podobnými výzvami, ale zároveň si chtělo udržet svůj zásadní mocenský vliv na postsovětském prostoru. Geopolitické změny v regionu, zejména rozšiřování NATO směrem na východ, byly pro Rusko obzvláště nepříjemné, a s nimi spojenou ztrátu svého velmocenského postavení i vůdčí role ve vztahu k bývalým sovětským republikám vnímalo velmi bolestně a dá se říci, že i se značnou nelibostí.

Navzdory uvedeným a de facto identickým výzvám se Ukrajina a Rusko vydaly v oblasti svého politicko-spoločenského po výrazně odlišných trajektoriích. Ukrajinské kroky směrem k západním institucím a na ně navazující aspirace na evropskou integraci ostře kontrastovaly s ruským přístupem, který zahrnoval recentralizaci a konsolidaci moci symbolizovanou především způsobem vlády prezidenta Vladimira Putina.

2.3. Cesta Ukrajiny k západní integraci a vnitropolitický kontext během Janukovyčova prezidentství (2010-2014)

Od získání nezávislosti Ukrajina aktivně prosazovala politiku posilování své suverenity a integrace do západních struktur, jako je Evropská unie (EU) a NATO. Tato ambice se projevovala různými politickými a ekonomickými reformami, jejichž cílem bylo sladit Ukrajinu se západními normami a standardy. Významným milníkem na cestě Ukrajiny k integraci byl podpis Dohody o partnerství a spolupráci s EU v roce 1994. Tato dohoda položila základy komplexního vztahu zahrnujícího politickou, hospodářskou a obchodní spolupráci.

Impuls k západní integraci dále posílila Oranžová revoluce v roce 2004, série protestů a politických událostí vyvolaná zprávami o rozsáhlých volebních podvodech během prezidentských voleb. Revoluce vedla ke zrušení výsledků voleb a k opakování prezidentského hlasování, v němž nakonec zvítězil prozápadní kandidát Viktor Juščenko. Oranžová revoluce byla bezesporu klíčovým okamžikem v novodobých dějinách Ukrajiny a zdůraznila snahu země o zavedení skutečně demokratického způsobu vládnutí a navázání užší spolupráce se západní Evropou.

Po oranžové revoluci znamenalo přijetí akčního plánu EU-Ukrajina v roce 2005 a následný podpis dohody o přidružení, včetně prohloubené a komplexní zóny volného obchodu (DCFTA), významné kroky k integraci Ukrajiny do evropských hospodářských a politických struktur. Cílem těchto dohod bylo podpořit politické přidružení a hospodářskou integraci, což odráželo závazek Ukrajiny dodržovat evropské normy a hodnoty.

Cesta Ukrajiny k západní integraci však byla provázena vnitřními problémy a politickou nestabilitou, zejména během prezidentství Viktora Janukovyče v letech 2010-2014. Janukovyčovo působení bylo poznamenáno přetrvávající fiskální krizí, která se vyznačovala rozpočtovými deficity, neefektivitou a rostoucím zadlužením. V tomto období docházelo k nárůstu chudoby a vzniku rozsáhlé nespokojenosti v ukrajinské společnosti, kterou vládnoucí politická garnitura nebyla ochotna přiznat, natož ji účinně řešit.

Ukrajinský politický systém byl v době Janukovyčova prezidentství silně oligarchizovaný a moc se soustředila v rukou několika vlivných klanů. Nejvýznamnějšími z nich byly dněpropetrovský a doněcký klan. Janukovyčův nástup k moci vynesl do významných pozic jeho "rodinu" - úzkou skupinu spojenců a blízkých osob, které ovládaly významné státní a hospodářské sektory (Leshchenko, 2013). Toto agresivní upevňování moci omezilo přístup ostatních vlivných skupin k možnosti podílet se na vývoji v klíčových oblastech ekonomiky Ukrajiny a vyvolalo značnou nespokojenost v řadách ukrajinské elity (Freedman, 2019).

Janukovyčovy pokusy o centralizaci moci a napodobení autoritářského modelu, který by byl kopií mocenského přístupu uplatňovaného v té době Vladimírem Putinem v Rusku, se setkaly se značným odporem. Na rozdíl od Putina čelil Janukovyč silné opozici v ukrajinských parlamentních institucích a mezi podnikatelskými elitami. Jeho snahy o změnu ukrajinské ústavy s cílem rozšířit prezidentské pravomoci a posunout se směrem k prezidentsko-parlamentní republice naznačovaly jeho záměry zavést autoritativnější režim. Tyto kroky spolu s přísnými úspornými opatřeními v ekonomice a rozsáhlou korupcí však dále podnítily nespokojenost veřejnosti a vedly k další aktivizaci protestů.

Hospodářské podmínky v době Janukovyčova prezidentství krizi ještě prohloubily. Globální hospodářský pokles snížil poptávku po ukrajinském exportu, což donutilo vládu zavést nepopulární úsporná opatření. Tato opatření zahrnovala zvýšení daní, důchodové reformy a škrty ve veřejných výdajích, což bylo v rozporu s Janukovyčovými populistickými sliby (Dymov, 2012). Výsledné hospodářské potíže spolu se skandály spojenými se zneužíváním veřejných prostředků podkopaly důvěryhodnost a legitimitu vlády.

Janukovyčova neschopnost účinně řídit ekonomiku a řešit korupci vedla ke vzniku masových sociálních protestů, včetně "Majdanu podnikatelů" a "Majdanu veteránů afghánské války" (Samokhvalov, 2015). Tyto protesty byly prvními ukazateli širší nespokojenosti veřejnosti, která později vyvrcholila v hnutí Euromajdan.

Politickou situaci na Ukrajině v době Janukovyčova prezidentství dále komplikovala přítomnost významných opozičních frakcí v parlamentu. Do popředí se dostaly nové politické síly, jako například strana UDAR vedená Vitalijem Kličkem a nacionalistická strana Svoboda, které odrážely frustraci obyvatelstva ze stávajícího politického uspořádání (Samokhvalov, 2015).

Janukovyčovy pokusy o konsolidaci moci brzdila také menší velikost ukrajinské ekonomiky a nižší výnosnost podnikatelských aktiv ve srovnání s Ruskem. To Janukovyčovi ztěžovalo zajištění stejné úrovně kontroly nad podnikatelskými elitami, jaké dosáhl Putin v Rusku. Rostoucí vliv Janukovyčovy "rodiny" v klíčových hospodářských odvětvích vyvolával obavy mezi oligarchy, což vedlo k dalšímu zvýšení napětí uvnitř ukrajinské elity (Leshchenko, 2013).

Kulminace těchto faktorů vedla k Janukovyčovu pádu. Jeho politika, která se vyznačovala korupcí, špatným hospodařením a pokusy o centralizaci moci, mobilizovala masy proti jeho režimu. Protesty Euromajdanu, podpořené širokou nespokojeností a touhou po užší integraci

s Evropou, nakonec vedly k Janukovyčovu svržení a útěku do Ruska v únoru 2014. Jak poznamenává Sean Walker, „Janukovyč byl neužitečný demokrat; byl také neužitečný autokrat. Specializoval se na represe, které byly dostatečně brutální, aby podnítily další Ukrajince k akci, ale ne dostatečně brutální, aby potlačily revoluční impulsy strachem. Západní vůdci jím opovrhovali pro jeho nedemokratické impulsy a Moskva jím opovrhovala pro jeho neochotu dotáhnout je dostatečně daleko.“ (Freedman, 2019).

Janukovyčův odchod vytvořil mocenské vakuuum a delegitimizoval státní instituce, což přispělo k následným politickým otřesům a nestabilitě na Ukrajině (Shevsky, 2020). Vnitřní konflikt elit, vyvolaný vyčerpáním zdrojů a korupčními praktikami, vedl k mobilizaci obyvatelstva proti politickému režimu. Výsledkem bylo nejen svržení Janukovyče, ale také výrazná proměna politického systému a fakticky i územní celistvosti Ukrajiny.

2.4. Ruská cesta centralizace a autoritářství

Formování Ruska po rozpadu SSSR bylo stejně složité a bouřlivé jako vývoj Ukrajiny v tomto období. Přejít od komunistického režimu ke kapitalistické společnosti představoval značné výzvy a nejistoty. V průběhu 90. let se Rusko potýkalo s významnými problémy včetně finanční krize v roce 1998, první čečenské války (1994-1996) a politických otřesů, které vyvrcholily ozbrojenými střety během ústavní krize v roce 1993.

Po odstoupení prvního ruského prezidenta Borise Jelcina v roce 1999 byl úřadujícím prezidentem jmenován Vladimir Putin. Po volbách do Státní dumy v roce 1999 získal Putin v ruském parlamentu výraznou proprezidentskou většinu, což mu umožnilo za příznivých podmínek provést administrativní centralizaci (Åslund 2008). Putinovo vítězství v prezidentských volbách v roce 2000 znamenalo počátek postupného přechodu k autoritářskému režimu, spojenému s ekonomickými reformami a deregulací malých a středních podniků.

Tato opatření spolu s přílivem petrodolarů pomohla Putinovi získat loajalitu obyvatelstva (Åslund 2008). Dvě čečenské války a jejich mediální pokrytí však poskytly záminku k rostoucí státní kontrole veřejné sféry. V průběhu let Putin upevnil svou moc, byl několik funkčních období prezidentem a stal se de facto autokratem. Centralizace moci a vytvoření loajální "mocenské vertikály" v Rusku ostře kontrastovaly s politickým prostředím na

Ukrajíně, které se vyznačovalo častými změnami ve vedení a roztržitější mocenskou strukturou.

Kromě centralizace politické moci provedla Putinova administrativa významné ekonomické reformy, jejichž cílem bylo upevnit kontrolu nad klíčovými průmyslovými odvětvími a obnovit pozici Ruska jako významného globálního hráče. Jedním z klíčových kroků byla renacionalizace kritických odvětví, včetně energetického průmyslu. Společnosti jako Gazprom a Rosněfť, které byly dříve privatizovány, byly vráceny pod státní kontrolu, což zajistilo, že si vláda zachovala vliv na životně důležité ekonomické zdroje (Åslund a Fisher, 2020).

Dále Putinova vláda zavedla politiku posilování státní kontroly nad médii a občanskou společností. Nezávislá média byla kooptována nebo rušena a byly zavedeny nové zákony omezující činnost nevládních organizací, zejména těch, které dostávají finanční prostředky ze zahraničí. Tato opatření byla formulována jako nezbytná pro zachování národní bezpečnosti a stability, ale primárně sloužila jako účinný nástroj pro omezení disentu a opozice (Wallander, 2021).

Na mezinárodní scéně se ruská zahraniční politika pod Putinovým vedením vyznačovala snahou o zachování a rozšíření vlivu v postsovětském prostoru. Tato strategie často zahrnovala rámování ruských akcí jako obranu etnických Rusů a ruskojazyčného obyvatelstva v zahraničí. Anexe Krymu v roce 2014 a podpora separatistických hnutí na východní Ukrajině byly ospravedlňovány právě těmito důvody.

Zahraněčněpolitické iniciativy Ruska se neomezovaly pouze na Ukrajinu. Země se snažila prosadit svůj vliv v dalších bývalých sovětských republikách různými prostředky, včetně ekonomického tlaku, vojenských intervencí a politické podpory spřátelených režimů (Inozemtsev, 2020). Založení Euroasijské ekonomické unie (EAEU) v roce 2015, která zahrnuje Bělorusko, Kazachstán, Arménii a Kyrgyzstán, je příkladem snahy Ruska vytvořit hospodářský blok, který by byl protiváhou Evropské unii a udržel jeho regionální hegemonii.

Pro pochopení událostí v Oděse je zásadní historický kontext politického a ekonomického vývoje Ruska za Putinovy vlády. Ruská centralizovaná kontrola, autoritářská politika a strategické využívání médií a propagandy k ovlivňování veřejného mínění a ospravedlňování akcí na Ukrajině přímo souvisí s mediálními narativy zkoumanými v této práci. Na základě pochopení vývoje soudobého Ruska můžeme lépe pochopit motivace,

kteře stály za zobrazením událostí v Oděse ruskými médii a širší informační válku mezi Ukrajinou a Ruskem.

Pochopení postsovětských trajektorií Ukrajiny a Ruska poukazuje na rozdílné cesty, kterými se tyto dvě země vydaly. Snaha Ukrajiny o západní integraci a demokratické vládnutí se střetla se snahou Ruska udržet si vliv a centralizovat moc v rámci autoritářského režimu. Vnitřní politická dynamika na Ukrajině, zejména v době Janukovyčova prezidentství, připravila půdu pro protesty na Euromajdanu a následné konflikty.

Složitá souhra ekonomických, politických a sociálních faktorů v obou zemích přispěla k vývoji událostí, které vedly k tragickým incidentům v Oděse 2. května 2014. Pro hlubší pochopení kontextu těchto událostí je zásadní proniknout do pozadí požáru v Oděse a prozkoumat vliv Euromajdanu a ideologie "ruského světa" na region. Toto zkoumání umožní hlouběji porozumět tomu, jak tyto faktory přispěly k eskalaci napětí a následnému vypuknutí násilí v Oděse.

3. Pozadí požáru v Oděse: vliv Euromajdanu a "ruského světa"

Hnutí Euromajdan, které vzniklo koncem roku 2013 jako série protestů proti rozhodnutí prezidenta Janukovyče pozastavit podpis asociační dohody s Evropskou unií, se rychle vyvinulo v širší hnutí požadující politické reformy, likvidaci korupce a užší vazby se západní Evropou. Hnutí vyvrcholilo Janukovyčovým svržením v únoru 2014, které výrazně změnilo ukrajinskou politickou scénu.

Současně se objevil koncept "ruského světa" (Russkij Mir) jako ústřední princip ruské zahraniční politiky pod vedením Vladimira Putina. Tato ideologie zdůrazňuje ochranu a propagaci ruské kultury, jazyka a hodnot, zejména mezi ruskojazyčným obyvatelstvem v bývalých sovětských republikách (Aridici, 2019). V souvislosti s Ukrajinou byl narativ "ruského světa" použit k ospravedlnění ruských akcí na Krymu a podpory separatistických hnutí na východní Ukrajině.

Oděsa, strategicky významné město na jihu Ukrajiny s významným počtem ruskojazyčného obyvatelstva, se stala jedním z míst intenzivního střetnutí těchto protichůdných ideologií. Díky geopolitickému významu města a jeho různorodému obyvatelstvu se stalo mikrokosmosem širšího napětí mezi proevropskými aspiracemi Ukrajiny a snahou Ruska prosadit svůj vliv na jejím území.

Události, které vedly k požáru v Domě odborů 2. května 2014, byly poznamenány eskalací napětí mezi euromajdanskými a antitimajdanskými skupinami (někdy se rovněž označují jako "stoupenci jednotné Ukrajiny" a "stoupenci federalizace".) (Council of Europe, Report of the International Advisory Panel on the events in Odessa of 2 May 2014, 2015). Sřety mezi těmito skupinami v Oděse odrážely širší národní konflikt, který byl živen rozdílnými vizemi budoucnosti Ukrajiny. Pochopení vlivu hnutí Euromajdanu a ideologie "ruského světa" na události v Oděse je zásadní pro analýzu mediálních narativů a rámcových strategií, které ukrajinská a ruská média použila po tragédii.

V následující části se budeme věnovat konkrétním událostem z 2. května 2014 v Oděse, uvedeme podrobnou chronologii a prozkoumáme klíčové incidenty a akce různých zúčastněných skupin. Tím připravíme půdu pro naši následnou analýzu mediálního pokrytí a informační války, která po těchto událostech následovala.

3.1. Hnutí Euromajdanu a jeho dopady

Události v Oděse v květnu 2014 úzce souvisejí s protesty v Kyjevě probíhajícími zde od 21. listopadu 2013 do 22. února 2014, známými jako Euromajdan nebo "Revoluce důstojnosti". Protesty Euromajdanu začaly 21. listopadu 2013 a zpočátku se jich účastnilo více než 1 000 účastníků, převážně studentů, kteří se shromáždili na Majdanu Nezávislosti v Kyjevě na protest proti rozhodnutí prezidenta Viktora Janukovyče pozastavit podpis asociační dohody s Evropskou unií. Protesty rychle nabývaly na velikosti a intenzitě a v polovině února 2014 zaplnilo náměstí více než 25 000 lidí, a to i přes násilné zásahy provládních polovojenských jednotek, zejména tzv. Berkutu, které si vyžádaly přes 100 mrtvých demonstrantů (OHCHR, 2016).

Demonstrace na Euromajdanu zmobilizovaly značnou část ukrajinského obyvatelstva. Do prosince 2013 se rozsah protestů výrazně zvýšil a 73 % demonstrantů deklarovalo ochotu pokračovat v protestech v Kyjevě. Do začátku února 2014 se tento podíl zvýšil na 82 %. Většina účastníků těchto protestů pocházela ze západní Ukrajiny (51,8 %), významné zastoupení měly i východní a centrální regiony (17,3 %) (Shevsky, 2020).

Protesty byly původně vyvolány Janukovyčovým odmítnutím podepsání asociační dohody mezi EU a Ukrajinou, která byla vnímána jako významná příležitost pro Ukrajinu posílit obchod, dosáhnout hospodářského růstu a upevnit své mezinárodní postavení. Podle

průzkumu IRI provedeného v srpnu a září 2013, tedy ještě před protesty na Euromajdanu, se 48 % Ukrajinců domnívalo, že podpis asociační dohody bude mít na Ukrajinu pozitivní dopad, a 48 % se také domnívalo, že se jí zlepší životní úroveň občanů Ukrajiny. Průzkum také ukázal, že Ukrajinci upřednostňují reformy v oblasti hospodářství, zdravotnictví a sociálních služeb inspirované západní Evropou (International Republican Institute, 2021). Janukovyčovo rozhodnutí upřednostnit užší vazby s Ruskem a Euroasijskou hospodářskou unií před EU tak touto částí populace bylo vnímáno jako zrada snah ukrajinského lidu o evropskou integraci a realizaci demokratického modelu vládnutí.

Protesty Euromajdanu ve svém důsledku přerostly v nepřátelskou konfrontaci jejich účastníků s vládou, při níž bylo zabito 108 protestujících a 13 policistů (OHCHR, 2016). Násilí vyvrcholilo v únoru 2014, a to zejména mezi 18. a 20. únorem, kdy byly zabity desítky lidí a stovky jich byly zraněny.

Koncem ledna 2014 se masové protesty rozšířily do mnoha regionů Ukrajiny, docházelo k obsazování administrativních budov a spontánnímu odvolávání místních úředníků účastníky protestů. Tuto vlnu protestů podnítily "zákony ze 16. ledna", známé také jako "diktátorské zákony", jejichž cílem bylo zpřísnit kontrolu nad občanskou společností a omezit svobody občanů na Ukrajině. Do 24. ledna byly obsazeny budovy místních samospráv v osmi oblastech (Kyjevské, Lvovské, Ternopilské, Chmelnycké, Rivnenské, Černivecké, Žytomyrské a Ivano-Frankovské).

V Oděse se místní úřady obávaly útoku aktivistů Euromajdanu na radnici. V reakci na to začalo město organizovat "skupiny sebeobrany" zaměřené speciálně na ostrahu budov regionální správy a kanceláře starosty. Dne 21. února bylo oznámeno vytvoření "Oděské skupiny sebeobrany Euromajdanu", která měla zajistit bezpečnost lidí účastnících se proevropských integračních shromáždění (2 May Group, 2015). Podobné struktury založili také aktivisté Antimajdanu. Do konce února se ve městě objevily svévolně vzniklé síly lokální domobrany jako prevence proti pokusům řešit politické problémy silou. Toto období intenzivních politických nepokojů nakonec vyvrcholilo tragickými událostmi z 2. května 2014, kdy si násilné střety v Oděse vyžádaly mnoho mrtvých a zraněných.

3.2. Ideologie "ruského světa" a její dopady

Souběžně s uvedeným vývojem na Ukrajině formulovalo Rusko svou zahraniční politiku, jejímž základem byl koncept "ruského světa" (Russkij Mir). Tato ideologie, jejímž zastáncem byl Vladimir Putin, usilovala o ochranu a propagaci ruské kultury, jazyka a hodnot mezi ruskojazyčným obyvatelstvem v bývalých sovětských republikách (Aridici, 2019). Narativ "ruského světa" byl obzvláště silný na Ukrajině, kde se používal k ospravedlnění takových akcí, jako byla anexe Krymu a podpora separatistických hnutí na východě Ukrajiny (Csis.org, 2023).

Oděsa je město značného strategického významu na jihu Ukrajiny s významným počtem ruskojazyčného obyvatelstva. Geopolitický význam města a specifické demografické složení jeho obyvatel z něj učinily prostorem, kde se projevovalo značné napětí mezi aspiracemi Ukrajiny na užší vazby se západní Evropou a snahou Ruska udržet si v tomto regionu svůj vliv (Sakwa, 2020).

Ukrajina byla ostře rozdělena na ty, kteří usilovali o větší integraci s Evropskou unií, a na ty, kteří dávali přednost udržování užších vazeb s Ruskem. Západní regiony Ukrajiny obecně více podporovaly evropskou integraci, zatímco východní a jižní regiony měly silnější vazby na Rusko a SNS. Průzkum provedený Ukrajinským centrem pro ekonomické a politické studie v roce 2003 ukázal, že 57 % obyvatelstva podporuje členství Ukrajiny v EU, přičemž mezi regiony byly značné rozdíly (Centrum Razumkov, 2002). Na západní Ukrajině se pro členství v EU vyslovily tři čtvrtiny obyvatel, zatímco na jižní Ukrajině ho podporovala méně než polovina (Wolczuk, 2003). K proruským náladám přispěla přítomnost etnických ruských komunit a historické vazby na Rusko, zejména na Krymu a východní Ukrajině.

Jazyková situace na Ukrajině je složitá, s rozšířeným bilingvismem a hybridním dialektem kombinujícím ruské a ukrajinské prvky, zejména na východě a jihu země. Navzdory velkému počtu rusky mluvících obyvatel se mnozí identifikují jako Ukrajinci, zejména v regionech jako Doněck a Luhansk, kde etničtí Ukrajinci tvoří většinu (Minority Rights Group International, 2018). Vzájemné působení jazyka, etnické příslušnosti a regionální identity spolu s historickými, politickými a kulturními faktory ovlivňuje dynamiku ruských komunit na Ukrajině. Tyto faktory přispívají k napětí a konfliktům, zejména v souvislosti s ruskou anexí Krymu a probíhajícím konfliktem na východě Ukrajiny. V Oděse se tyto rozpory projevily ve střetech mezi proukrajinskými a proruskými skupinami, které vedly k tragickým událostem z 2. května 2014.

4. Požár v Domě odborů: Chronologie událostí

Požár v Domě odborů v Oděse 2. května 2014 byl tragickým vyvrcholením stupňujícího se násilí mezi proukrajinskými a proruskými aktivisty. Sled událostí, které vedly k požáru a jeho průběh, je dobře zdokumentován ve vyšetřováních Mezinárodní poradní skupiny (IAP) (Council of Europe, Report of the International Advisory Panel on the events in Odessa of 2 May 2014, 2015), Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR, 2016) a Expertní analytické agentury "2 May Group" (2 May Group, 2015).

4.1. Předehra k tragédii

Po svržení prezidenta Janukovyče a odstoupení klíčových státních činitelů koncem února 2014 konflikt mezi ukrajinskými úřady a účastníky Euromajdanu utichl. Na jaře 2014 se však objevily skupiny protestujících, které prosazovaly federalizaci a vyjadřovaly různou míru odporu vůči nové vládě. Tyto skupiny se pohybovaly od prostého nesouhlasu až po prosazování federalizace Ukrajiny nebo dokonce odtržení některých regionů a jejich připojení k Ruské federaci. Aktivisté Euromajdanu reagovali protesty ve prospěch jednotné Ukrajiny, a byli tak označováni jako aktivisté "pro jednotu" (Council of Europe, Report of the International Advisory Panel on the events in Odessa of 2 May 2014, 2015).

Oděsa v tomto období zažívala značnou nestabilitu, docházelo k velkým shromážděním, obsazování veřejných budov, podněcování k násilí a střetům mezi stoupenci federalizace a jednoty. Dne 3. března 2014 svolala Oděská oblastní rada zvláštní zasedání, aby projednala situaci v regionu a na Ukrajině jako celku. Rada přijala usnesení, v němž vyjádřila rozhodný nesouhlas s extremismem a jakýmkoli pokusy o narušení územní celistvosti Ukrajiny. Vyzvala rovněž politické strany, hnutí a občany Oděsy, aby se neúčastnili nezákonných masových akcí a hledali řešení demokratickými prostředky (2 May Group, 2015).

Oděské městské úřady v této souvislosti plánovaly uspořádat oslavy Dne vítězství (9. května) na Kulikově poli, náměstí poblíž vlakového nádraží, které se obvykle pro takové akce využívá. Úřady začaly vyjednávat s účastníky protestů proti Majdanu, aby opustili svůj tábor, který náměstí obsadil. Podle zprávy Prozatímní vyšetřovací komise Nejvyšší rady dosáhly místní policie a oděská radnice dohody, podle níž aktivisti Antimajdanu svůj tábor postupně přemístí (2 May Group, 2015). Oděská oblastní státní správa o nuceném přemístění tábora oficiálně informovala na svých internetových stránkách. Někteří aktivisti

Antimajdanu však odmítli odejít a pokračovali ve stavění barikád na Kulikově poli (Sakwa, 2020).

4.2. Střety ze 2. května 2014

Dne 2. května 2014 se měl v Oděse v 17:00 konat fotbalový zápas mezi místním týmem Čornomorec a charkovským Metalistem. Před zápasem plánovalo asi 2 000 lidí, včetně fanoušků obou týmů, místních aktivistů Euromajdanu a obyvatel, uspořádat v 15:00 shromáždění na podporu jednoty Ukrajiny. S vědomím příjezdu fotbalových fanoušků a v očekávání možných násilností se v centru města, poblíž místa, kde se shromažďovali aktivisté Euromajdanu, začali shromažďovat také aktivisté Antimajdanu.

V centru města následně došlo k prvním aktivním střetům mezi stoupenci Euromajdanu a Antimajdanu. Počáteční konfrontace vedla ke ztrátám na životech mezi účastníky pochodu jednotné Ukrajiny, což dále eskalovalo napětí. Reakce policejních složek byla zpočátku zdrženlivá, ale jejich následná nečinnost přispěla k nárůstu násilí. Na videozáznamech zveřejněných na internetu bylo vidět, jak ozbrojení demonstranti podporující federalizaci střílejí zpoza policejních zářezů, aniž by se je policie pokusila zadržet. Někteří policisté používali červenou lepicí pásku k připevnění ochranných pomůcek, které připomínaly pásy na ruce používané příznivci federalizace, což vyvolalo podezření o jejich spolčení.

Střety v okolí centra města pokračovaly přibližně do 19:00 a vyžádaly si šest mrtvých a řadu zraněných. Aktivisté Euromajdanu nakonec vytlačili protestující Antimajdanu z centrálních ulic a pronásledovali je na Kulikovo pole. Někteří aktivisté Antimajdanu se rozhodli zabarikádovat v Domě odborů, který se nacházel naproti stanovému městečku na druhé straně náměstí. Kolem 18:50 do budovy vtrhli aktivisté Antimajdanu, kteří s sebou přinesli krabice se zápalnými lahvemi a další prostředky, které bylo možné využít jako zbraň. Zablockovali vchody a i uvnitř budovy postavili barikády.

Po příchodu na Kulikovo pole kolem 19:20 začali aktivisté Euromajdanu demontovat a zapalovat stany antimajdanovců. Ústředním bodem konfrontace se stal Dům odborů. V budově vypukl kolem 19:45 požár, který vznikl na pěti konkrétních místech uvnitř. Pozdější forenzní expertiza zjistila, že požár nebyl založen úmyslně. Uzamčené dveře a komínový efekt schodiště způsobily, že se oheň rychle rozšířil do vyšších pater a výrazně zvýšil vnitřní teplotu. V době vzniku požáru nebyly na Kulikově poli přítomny žádné jednotky policie ani

požární ochrany. První hasičské vozy přijely až po více než 30 minutách, a to i přes blízkost nejbližší požární stanice. Podle zpráv dal šéf Státní záchranné služby Oděské oblasti dispečerům pokyn, aby hasičské vozy posílali pouze na jeho přímý příkaz, aby nedošlo k ohrožení záchranářů, vzhledem k tomu, že jedno hasičské auto bylo dříve během dne zabaveno demonstranty. Požár byl uhašen kolem 20:50, přičemž bylo zachráněno a evakuováno 330 osob. Po uhašení požáru vstoupila do budovy policie a zadržela zde 63 stoupců federalizace. Oficiální údaje uvádějí, že v důsledku výše uvedených střetů 2. května 2014 zemřelo v Oděse 48 lidí.

Požár Domu odborů v Oděse byl tragickou událostí, která byla důsledkem silných politických a sociálních otřesů na Ukrajině během hnutí Euromajdanu a vzestupu ideologie "ruského světa". Násilné střety, následný požár a jejich tragické následky poukazují na hluboké rozpory v tehdejší ukrajinské společnosti a na širší geopolitický boj mezi Ukrajinou a Ruskem. Pochopení pozadí a chronologie těchto událostí je zásadní pro pochopení širšího kontextu, v němž k nim došlo.

Pro důkladnou analýzu toho, jak byly tyto události reprezentovány v ukrajinských a ruských médiích, je nezbytné použít relevantní teoretické rámce, které mohou objasnit mechanismy a strategie používané v mediálních narativích. V následující části se proto budeme zabývat teoriemi mediálního rámování a modelu propagandy, které poskytují analytické nástroje nezbytné k rozboru a pochopení mediálního pokrytí oděských událostí. Tyto teorie nám pomohou prozkoumat, jak různá média konstruovala svá narativní sdělení a jaké důsledky mají tato sdělení pro vnímání veřejnosti a politický diskurz.

5. Teoretický rámec práce

5.1. Teorie mediálního rámování a Model propagandy

Pro pochopení toho, jak byly události v Oděse zobrazovány v ukrajinských a ruských médiích, je zásadní použít relevantní teoretické rámce, které nám pomohou analyzovat narativy vytvořené těmito médii. Tato část se bude zabývat dvěma klíčovými teoriemi: Teorií mediálního rámování a modelu propagandy. Tyto teorie poskytují analytické nástroje nezbytné k pochopení mechanismů a strategií používaných v mediálních narativích.

Teorie mediálního rámování, kterou vytvořil Erving Goffman a byla popularizována vědci jako Robert Entman, zkoumá, jak média konstruují a prezentují informace, aby utvářela

vnímání veřejnosti. Tato teorie předpokládá, že způsob, jakým jsou informace rámcovány (prostřednictvím výběru, zdůraznění, vyloučení a rozpracování informací), významně ovlivňuje to, jak publikum interpretuje a chápe události (Entman, 1993).

Klíčové součásti teorie mediálního rámování:

1. Výběr: Média se rozhodují, které aspekty příběhu zdůrazní a které budou ignorovat. Tento proces určuje důležitost určitých informací oproti jiným. Například v souvislosti s událostmi v Oděse se média mohla rozhodnout vyzdvihnout násilí páchané jednou skupinou, zatímco podobné činy jiné skupiny bagatelizovat nebo zcela ignorovat.

2. Zdůraznění: Některým prvkům příběhu je věnována větší pozornost. To se promítá do použití hlavních titulků, umístění ve zpravodajství a množství zpráv věnovaných konkrétním aspektům. Ukrajinská média mohou zdůrazňovat hledisko zastánců jednoty a vykreslovat je jako obránce národní integrity, zatímco ruská média mohou vyzdvihovat činy zastánců federalizace a vykreslovat je jako oběti agrese.

3. Vyloučení: Prvky, které nezapadají do požadovaného narativu, jsou vynechány. To může vést ke zkreslenému zobrazení událostí, kdy je prezentována pouze jedna strana příběhu. Například ruská média mohou vyloučit násilné akce stoupenců federalizace, zatímco ukrajinská média mohou vynechat jakékoli stížnosti, které tyto osoby vyjádřili.

4. Zpracování: Uvedení dalších souvislostí nebo podrobností, které podporují zvolený narativ. Může jít o historické reference, názory expertů nebo emotivní jazyk, který má formovat vnímání veřejnosti. Ukrajinská média mohou například rozvádět historický boj za nezávislost, zatímco ruská média se mohou odvolávat na koncept "ruského světa", aby ospravedlnila podporu stoupenců separatismu.

Prostřednictvím těchto procesů může mediální rámování významně ovlivnit způsob, jakým publikum interpretuje události. Tím, že ukrajinská média zarámují střety v Oděse jako důsledek ruské agrese, mohou podpořit pocit národní jednoty a odporu. Naopak ruská média mohou události zarámovat jako fašistický převrat a ospravedlnit tak svou podporu separatistickým hnutím.

Model propagandy, který vytvořili Edward S. Herman a Noam Chomsky, nabízí rámec pro pochopení strukturálních vlivů, které stojí za mediálním obsahem. Podle tohoto modelu slouží média zájmům dominantních elitních skupin prostřednictvím několika filtrů, které formují produkci a šíření zpráv (Herman a Chomsky, 2002).

Klíčové filtry modelu propagandy:

1. Vlastnictví: Vlastnictví médií je soustředěno v rukou několika velkých korporací nebo státních subjektů, což ovlivňuje typ produkovaného obsahu. Na Ukrajině a v Rusku může vlastnictví médií oligarchy, respektive státem, vychýlit zpravodajství směrem k zájmům těchto vlastníků.

- Vlastnictví ukrajinských médií: Na Ukrajině média často ovládají oligarchové, kteří svá média využívají k prosazování svých politických a ekonomických zájmů. To ovlivňuje redakční politiku tak, aby odpovídala jejich zájmům, a utváří obraz událostí tak, aby podporoval jejich politická spojení a obchodní cíle.

- Vlastnictví ruských médií: V Rusku jsou média z velké části pod kontrolou státu nebo jsou jím silně ovlivňována, což zajišťuje, že obsah odpovídá vládnímu narativu. Ruská vláda má v těchto mediálních subjektech významný podíl a zajišťuje, aby jejich zpravodajství podporovalo státní politiku a narativy.

2. Ideologie a vliv vlády: Média se často přizpůsobují dominantním politickým ideologiím a dostávají se tak pod přímý nebo nepřímý vliv vlády. To může vést k neobjektivnímu zpravodajství, které podporuje vládní politiku a narativy.

- Ideologické zaměření: Ukrajinská média, zejména v období Euromajdanu a následného konfliktu, byla ovlivněna převládající proevropskou a nacionalistickou ideologií. Toto ideologické zaměření se odráží v tom, že média rámcují události tak, aby zdůrazňovala boj Ukrajiny za nezávislost a demokracii proti ruské agresi. Naopak ruská média, ovlivněná narativy Kremlu, často zdůrazňují témata ochrany etnických Rusů a boje proti fašismu. Ústřední roli v tomto ideologickém rámci hraje již zmíněný koncept "ruského světa" (Russkij Mir), který ospravedlňuje akce na Ukrajině jako nezbytné k obraně ruskojazyčného obyvatelstva.

Teorie mediálního rámování a model propagandy nabízejí robustní rámce pro analýzu mediálního pokrytí oděských událostí. Tyto teorie pomáhají odhalit mechanismy a strategie, které ukrajinská a ruská média používají ke konstrukci narativů, jež odpovídají jejich politickým a ideologickým programům. Pochopení těchto procesů je klíčové pro pochopení širší role médií při utváření veřejného mínění a politického diskurzu během vnitrostátních či mezinárodních konfliktů.

V další části se budeme zabývat konceptem informační války a zkoumat, jak se tento teoretický rámec vztahuje na taktiky a mechanismy používané ukrajinskými i ruskými médii. Zkoumáním metod informační války můžeme lépe pochopit širší strategické cíle, které stojí za mediálními narativy, a jejich dopad na konflikt mezi Ukrajinou a Ruskem. To připraví půdu pro hlubší analýzu mediálního pokrytí událostí v Oděse, která bude ilustrovat průnik konceptů mediálního rámování, propagandy a informační války.

5.2. Informační válka a její mechanismy

Informační prostředí současných konfliktů je stejně dynamické jako samotné bojiště, kde probíhají. Pochopení toho, jak se vytvářejí a šíří narativy, je pro orientaci ve složitých podmínkách moderní války zásadní. Tato část naší práce zkoumá požár Domu odborů v Oděse optikou teorie čtyř generací válečnictví Williama S. Lindy. Ačkoli se Lindova teorie primárně zaměřuje na taktiku na bojišti, její základní princip "evolučních tendencí v konfliktu" lze aplikovat i na toto téma, a to konkrétně na informační válku.

Analýzou kontrastních pohledů ukrajinských a ruských médií na oděskou tragédii můžeme zkoumat, jak se informace stávají zbraní v jednadvacátém století. Podle Lindy "válka čtvrté generace (4GW) zdůrazňuje funkci nestátních aktérů a nekonvenční taktiky" (Řehka, 2017). V tomto kontextu lze média považovat za klíčové hráče při formování veřejného mínění a ovlivňování průběhu událostí. Zkoumání mediálních narativů kolem požáru v Oděse optikou 4GW nám umožňuje zvážit následující skutečnosti:

- Dezinformace a propaganda: Jak ukrajinská a ruská média zobrazují události a jaké taktiky používají k ovlivňování veřejného mínění.
- Stírání hranic mezi pravdou a fikcí: Jak takovéto přístupy přispívají k "mlze války" - k zamlžování podstaty události znesnadňujícím rozpoznání její skutečné podstaty i dílčích aspektů.
- Manipulace s emocemi a podání historických událostí: Jak takovéto interpretační postupy využívají existujícího napětí a pocitu historické nespravedlnosti k dosažení určitých cílů.

S využitím Lindova rámce se pokusíme jít nad rámec prostého srovnání mediálního zpravodajství a proniknout do jádra strategií, které používají ukrajinská a ruská média.

Teorie čtyř generací válečnictví Williama S. Lindy poskytuje rámec pro pochopení vývoje konfliktů v průběhu dějin a zdůrazňuje, že každá generace přináší nové aktéry, strategie a cíle:

1. První generace (1648-1860): Charakteristické jsou lineární bitvy mezi národními státy s organizovanými armádami a jasnými bojovými liniemi. Kontrola informací byla omezená a zprávy se šířily pomalu.

2. Druhá generace (1860-1914): Průmyslová revoluce zavedla strategické manévrování a vynikající palebnou sílu. Komunikační technologie jako telegraf umožnily rychlejší šíření informací.

3. Třetí generace (1914-1945): Vyznačovala se "totální válkou", kdy se celé národy staly účastníky války. Propaganda se stala klíčovou pro mobilizaci obyvatelstva a démonizaci nepřítele. Technologický pokrok, například rozhlas, umožnil rozsáhlé šíření informací. Tato generace byla svědkem děsivého pokroku ve zbrojení, od chemických zbraní po atomovou bombu. Cíl války se změnil z porážky nepřátelské armády na zničení národa. První a druhá světová válka byly příkladem této brutální generace vedení války.

4. Válka čtvrté generace (4GW): Tato generace je pro naši analýzu požáru v Oděse nejdůležitější. Vzestup nestátních aktérů, jako jsou povstalci a separatisté, využívajících nové strategie, jako je psychologická válka, kybernetické útoky a lokální územní ohniska ozbrojeného konfliktu, charakterizuje 4GW. Kriticky je třeba zdůraznit také stírání hranic mezi válkou a mírem, přičemž hlavní roli hraje informační manipulace a propaganda. V kontextu 4GW se média stávají klíčovými aktéry a používají informace jako zbraň. Konflikt Ruska s Ukrajinou trávající od roku 2014 je příkladem 4GW.

V kontextu požáru v Oděse lze média považovat za klíčové aktéry války čtvrté generace. Následující body ilustrují, jak mediální narativy vytvořené jako ohlas této události odpovídají zásadám 4GW:

- Dezinformace a propaganda: Jak ukrajinská, tak ruská média líčila dotyčné události způsobem, který podporoval jejich politickou agendu. Ukrajinská média incident vykreslovala jako součást širšího boje za národní jednotu proti ruské agresi, zatímco ruská média jej líčila jako útok ukrajinských nacionalistů na etnické Rusy.

- Stírání hranic mezi pravdou a fikcí: Mediální zpravodajství přispělo k "mlze války", která ztěžuje rozpoznání skutečných podrobností události. Obě strany využívaly selektivní zpravodajství a senzacechtivost k utváření veřejného mínění.

- Manipulace s emocemi a podáním historických událostí: Mediální narativy využívaly existujícího napětí a pocitu historické křivdy k mobilizaci podpory a ospravedlnění násilných akcí. Ruská média se například odvolávala na koncept "ruského světa", aby ospravedlnila svou podporu separatistických hnutí na východní a jižní Ukrajině.

5.3. Mechanismy informační války

Informační válka v kontextu oděských událostí zahrnovala několik klíčových mechanismů:

1. Vlastnictví a kontrola médií: Vlastnictví médií na Ukrajině a v Rusku je soustředěno mezi oligarchy, respektive státní subjekty. Tato koncentrace ovlivňuje typ produkovaného obsahu a propagovaných narativů.

2. Vliv vlády: Ukrajinská i ruská média se často přizpůsobují dominantním politickým ideologiím a získávají přímý nebo nepřímý vliv ze strany vládní moci. To vede k neobjektivnímu zpravodajství, které podporuje vládní politiku a s ní spojené narativy.

3. Dezinformační kampaně: Obě strany se zapojily do dezinformačních kampaní s cílem ovlivnit veřejné mínění.

4. Emocionální a psychologická manipulace: Ve zpravodajství médií se často používala emocionální a psychologická manipulace s cílem ovlivnit veřejné mínění. Zaměřením na nejdramatičtější a nejsenzačnější prvky mohla média u svých diváků vyvolat silné emocionální reakce.

5. Historický kontext a symbolika: Ukrajinská i ruská média využila historický kontext a symboliku k zarámování událostí v Oděse. Ukrajinská média zdůrazňovala narativ národní jednoty a odporu proti ruské agresi, zatímco ruská média se odvolávala na historické křivdy a potřebu ochrany etnických Rusů.

5.4. Strategická komunikace a narativ

Narativ neboli příběh je důležitou součástí strategické komunikace. Ve vojenské kampani jej lze využít k zajištění jasnosti a konzistence hlavních sdělení předávaných státem. Význam mají nejen slova, ale také obrazy a symboly, které je podporují. Narativ lze chápat jako uspořádaný a tematický popis událostí, jehož prostřednictvím autorka vysvětluje zúčastněným osobám, co tyto události znamenají (Řehka, 2017). Schopnost médií utvářet narativy a ovlivňovat nálady veřejnosti poukazuje na důležitou roli, kterou hrají mediální zdroje při rámcování historických událostí formováním veřejného mínění.

Příkladem tohoto vlivu je vznik a rozvoj bulvárního tisku během války mezi Spojenými státy a Španělskem na konci devatenáctého století. Bulvární tisk, známý svým senzacechtivým chováním a zveličováním faktů, hrál významnou roli při podněcování protišpanělských nálad ve Spojených státech během konfliktu mezi oběma zeměmi. Vydavatelé jako Joseph Pulitzer a William Randolph Hearst využívali své noviny k rozdmýchávání protišpanělských nálad v USA, zejména se zaměřením na boj Kuby za nezávislost (Kuba byla v té době španělskou kolonií). Zdůrazňovali krutost španělské nadvlády a publikovali ve svých periodicích nepravdivé příběhy, podporujícím jak tento proamerický narativ, tak i prodejnost jimi vydávaných novinových titulů.

Potopení lodi USS Maine v havanském přístavu v roce 1898, při němž zahynuli američtí námořníci, se stalo takovou senzací, že na jejím základě Hearst a Pulitzer zveřejnili zvěsti o spiknutí s cílem potopit tuto loď, a když pozdější vyšetřování amerického námořnictva přisoudilo výbuch mině nacházející se ve vodách přístavu, bulvární tisk se toho chopil a vyzval k válce. Není možné tvrdit, že Hearst a Pulitzer, jako představitelé bulvárního tisku, byli přímo zodpovědní za rozpoutání španělsko-americké války. Jejich emotivní zpravodajství o situaci však přesvědčilo čtenáře o nutnosti války. To zase usnadnilo vládě USA, která již hledala záminku k válce se Španělskem v Karibiku, zahájit vojenskou akci, aniž by veřejně diskutovala o její nutnosti (Griffin, 2019).

Tento příklad ilustruje, jak mohou mediální zdroje ovlivňovat veřejné mínění, formovat politická rozhodnutí, a dokonce přispívat k mezinárodním konfliktům, jako byla válka mezi Spojenými státy a Španělskem. Schopnost médií utvářet narativy a ovlivňovat veřejné mínění poukazuje na důležitou roli, kterou hrají mediální zdroje při utváření historických událostí, ať už prostřednictvím bulvárního tisku, propagandy nebo selektivního zpravodajství, které mohou ovlivňovat veřejné mínění a chování společnosti, přispívat k šíření dezinformací, zasévat neshody a podkopávat důvěru ve státní instituce.

Média rovněž hrají zásadní roli při utváření obrazu nepřítele. Prostřednictvím své funkce nastolování agendy média určují, na kom ve světě záleží a na kom ne. Prostřednictvím rámování média určují, které země a národy mají být vnímány pozitivně a které negativně (Brewer et al., 2003).

Média, ačkoli jsou obvykle prostředníkem vládní zahraničněpolitické agendy, mohou také hrát nezávislou roli při podpoře obrazu nepřítele tím, že pomáhají tato sdělení posilovat. Zdůrazňováním nejdramatičtějších a nejsenzačnějších prvků příběhu nabízejí média verzi jisté události, která je do značné míry podívanou a velmi se liší od reality (Bahador, 2015). Pokud jde o informování o protivníkovi v rámci určitého konfliktu, znamená to, že jsou zdůrazňovány pouze jeho nejhroživější aspekty a širší politický kontext je ignorován, čímž se zpravodajství redukuje na sérii iracionálních epizodických útoků. Takové zpravodajství přesahuje rámec pouhého šíření vládních zpráv a mění média v katalyzátor nepřátelství. Tímto způsobem média rozdmýchávají plameny nenávisti a přispívají k eskalaci konfliktu (Bahador, 2015).

Teorie mediálního rámování, teorie propagandy a teorie čtyř generací válečnictví (4GW) Williama S. Linda sice nabízejí spolehlivé rámce pro analýzu mediálního pokrytí událostí v Oděse, pro autorku této práce však rovněž bylo rovněž důležité zvážit i možnost využití alternativních perspektiv při analýze mediálního obsahu. A to teorií, jakými jsou Agenda-Setting Theory a Cultivation Theory. Přestože tyto teorie poskytují cenné poznatky o mediálních efektech, jsou pro konkrétní kontext událostí podle našeho názoru v Oděse méně vhodné než tři vybrané teorie uvedené výše, a to z několika následujících důvodů.

Agenda-Setting Theory (teorie nastolování agendy), kterou v 70. letech 20. století vypracovali Maxwell McCombs a Donald Shaw, tvrdí, že média neříkají lidem, co si mají myslet, ale spíše o čem mají přemýšlet. Tato teorie zdůrazňuje roli médií při ovlivňování významu témat ve veřejné agendě. Výběrem určitých témat, kterým se budou média intenzivně věnovat, mohou formovat veřejné preference (McCombs a Shaw, 2016). Teorie nastolování agendy je sice užitečná pro pochopení toho, jak média ovlivňují to, která témata jsou považována za důležitá, ale nezabývá se hlouběji konkrétními technikami rámování a narativními technikami, které se používají k formování vnímání a emocí. V případě událostí v Oděse je pochopení konkrétních taktik dezinformací, propagandy a manipulace s historickým narativem klíčové. Teorie nastolování agendy se proto plně nezabývá složitostí způsobu, jakým o těchto událostech různá média informovala a jak je interpretovala.

Cultivation Theory (teorie kultivace), kterou vyvinul George Gerbner v 60. a 70. letech 20. století, zkoumá dlouhodobý vliv televize na vnímání reality diváky. Tato teorie předpokládá, že televizní diváci s větší pravděpodobností vnímají reálný svět způsobem, který odráží nejčastěji se opakující a konzistentní sdělení televizního světa, což často vede ke zkreslenému pohledu na realitu (Gerbner, 1980). Teorie kultivace sice nabízí pohled na to, jak může dlouhodobé vystavení určitým typům mediálního obsahu formovat vnímání veřejnosti v průběhu času, chybí jí však podrobný rámec pro analýzu strategického využití médií v konfliktních situacích. Události v Oděse však vyžadují v mediálním kontextu pochopení taktického využití dezinformací a propagandy, kterým se teorie kultivace dostatečně nevěnuje.

Jak teorie nastolování agendy, tak teorie kultivace poskytují širší pochopení vlivu médií, ale nedokážou zachytit konkrétní dynamiku a strategie použité při mediálním pokrytí událostí v Oděse. Strategické využívání médií různými aktéry v konfliktních situacích vyžaduje diferencovanější přístup.

Teorie mediálního rámování je zároveň nezbytná pro analýzu toho, jak média konstruují a prezentují informace a formují vnímání veřejnosti prostřednictvím výběru, vyloučení, zdůraznění a rozpracování určitých aspektů příběhu. Tato teorie pomáhá odhalit narativní techniky používané k definování problémů, diagnostikování příčin a vynášení morálních odsudků. Je zvláště relevantní pro události v Oděse, kde různá média rámovala události tak, aby odpovídaly jejich politickým a ideologickým agendám.

Model propagandy, který vypracovali Edward S. Herman a Noam Chomsky, poskytuje širší kontext pro pochopení strukturálních vlivů na mediální narativy. Zdůrazňuje, jak vlastnictví médií a ideologie ovlivňují mediální obsah, aby sloužil dominantním zájmům elit. Tento model je užitečný pro zkoumání základních ekonomických a politických tlaků, které formují mediální pokrytí událostí v Oděse.

Teorie Williama S. Linda o čtyřech generacích válečnictví je pro analýzu oděských událostí obzvláště vhodná, protože zdůrazňuje roli nestátních aktérů a nekonvenčních taktik v moderních konfliktech. Zaměření této teorie na psychologickou válku, kybernetické útoky a využití médií jako zbraně se dobře shoduje se způsoby, jakými byla ukrajinská a ruská média využívána k ovlivňování veřejného mínění a prosazování strategických cílů v souvislosti s požárem v Oděse.

Souhrnně lze říci, že ačkoli teorie nastolování agendy a teorie kultivace nabízejí cenné poznatky o účincích médií, plně nevystihují specifické narativní strategie a ideologické funkce mediálního rámování a propagandy v kontextu událostí v Oděse. Teorie mediálního rámování, model propagandy a válka čtvrté generace poskytují komplexní rámec pro pochopení strategických narativů používaných ukrajinskými a ruskými médii. Tyto modely zdůrazňují mechanismy, jejichž prostřednictvím mohou média ovlivňovat veřejné mínění a politický diskurz, a jsou tak ideální pro analýzu zpravodajství o událostech v Oděse.

6. Úkoly praktické části práce, využití výzkumné metody a její teoretický rámec

Praktická analýza si klade dva hlavní úkoly. Jejím prvním cílem je analyzovat, jak ruská a ukrajinská média prezentují události v Oděse ze 2. května 2014 tak, aby odpovídaly strategickým zájmům jejich států. Jejím druhým cílem je osvětlit způsob, jakým média utvářejí a udržují negativní vnímání protistrany, ovlivňují veřejné mínění a případně také i zintenzivňují nepřátelství k protistraně.

Tato studie využívá postupu, který zahrnuje porovnávání mediálních zpráv a provádění obsahové analýzy. Hlavními tématy obsahové analýzy budou jazyk, obraznost a strategie rámování použité v mediálních výstupech. Lepší pochopení narativních metod používaných ruskými a ukrajinskými médii umožní srovnávací studie, která upozorní na jejich rozdíly i podobnosti.

Teoretický rámec, který se skládá z teorie čtvrté generace konfliktu Williama S. Lindy (Řehka, 2017), modelu propagandy (Herman a Chomsky, 2002) a teorie mediálního rámování (Entman, 1993), je nastíněn v první části této práce a bude sloužit jako základ našeho výzkumu. Tyto teorie nabízejí pevný rámec pro zkoumání způsobů, jakými média vytvářejí a šíří narativy, zejména ty využívané v případě určitého konfliktu. Náš výzkum se pokusí odhalit záměrné využívání médií při ovlivňování politických událostí a veřejného mínění tím, že tyto teoretické přístupy aplikuje na mediální pokrytí událostí v Oděse.

7. Vybraná ukrajinská a ruská média

Mezi způsobem organizace mediálního prostoru v Rusku a na Ukrajině je dostatečné množství rozdílů. Ovšem pro účely této analýzy autorka používá pouze dva relevantní ukazatele těchto rozdílů, a to jejich vlastnictví a podřízení se ideologickému zprostředkování

ze strany vlád zemí, v nichž média působí. V Rusku jsou média převážně kontrolována státem nebo vlastněna subjekty loajálními Kremlu, což zajišťuje vysokou míru souladu s vládní propagandou (BBC, Russia media guide, 2023). Naproti tomu na Ukrajině je mediální prostředí pluralitnější, se směsicí soukromých médií, která často odrážejí širší škálu politických názorů, i když jsou stále pod vlivem mocných oligarchů (Media Ownership Monitor, 2024).

Pro posouzení mediálního pokrytí událostí v Oděse bylo třeba vybrat reprezentativní vzorek médií, která odrážejí převládající narativy v ukrajinském a ruském prostředí. Vybrána byla tato média: TSN, ICTV, Ukrajinska pravda a Korrespondent z Ukrajiny a Pervyj kanal, Izvestija, Komsomolskaja pravda a RIA Novosti z Ruska, a to na základě jejich širokého dosahu a tím i schopnosti efektivně ovlivňovat veřejné mínění. Pro potřeby této práce byla tedy daná média vybrána na základě kritéria jejich popularity, při čemž autorka vycházela z dat zveřejněných ve výzkumech agentury Levada Center (Levada Center, 2014) pro ruskou mediální scénu a z dat publikovaných agenturami Nielsen a Gemius pro mediální scénu ukrajinskou (Detector Media, 2015), (NV, 2018).

Pro analýzu bylo autorkou práce vybráno 7 mediálních výstupů ruské a 7 mediálních výstupů ukrajinské provenience (šlo vždy o 5 článků a 2 reportáže ve video formátu, které z ruského a ukrajinského jazyka přeložila sama autorka práce). Tyto materiály byly publikovány v období od 2. května do 12. května 2014, kdy byla tomuto tématu věnována médii obou zemí maximální pozornost. Autorka práce konstatuje, že se jedná o všechny dostupné mediální výstupy, které bylo možné v období od ledna do června 2024, kdy tato práce vznikala, dohledat ve výše uvedených ruských a ukrajinských médiích. Tyto mediální obsahy umožňují adekvátní komparativní zkoumání tím, že nabízejí důkladný obraz toho, jak se propaganda a mediální rámování projevují ve zpravodajství o téže události. Níže autorka práce uvádí přehled médií, jejichž výstupy se staly předmětem praktické části této práce, spolu s jejich základní charakteristikou.

7.1. Ukrajinská média

1. Televizní zpravodajská služba neboli TSN

TSN je na Ukrajině populární zpravodajský pořad, který se vysílá na televizní stanici 1+1, jedné z nejsledovanějších televizních stanic v zemi. TSN má významný vliv na veřejné

mínění na Ukrajině. V inkriminované době se nacházela pod kontrolou mediální společnosti 1+1 ukrajinského mediálního magnáta a oligarchy Ihora Kolomojského (Media Ownership Monitor, 2024). Podle údajů analytické agentury Nielsen byl televizní kanál 1+1 v roce 2014 třetím nejsledovanějším televizním kanálem u ukrajinských diváků ve věku 18-54 let. Jeho zpravodajský pořad TSN patřil mezi pět nejsledovanějších pořadů ukrajinských televizních kanálů (Detector Media, 2015). Internetová verze tohoto zpravodajského projektu patřila mezi 15 nejoblíbenějších ukrajinských zpravodajských webů a nacházela se mezi nimi z pohledu popularity na 4. místě (NV, 2018).

2. Mezinárodní komerční televize neboli ICTV

Známý ukrajinský mediální magnát a oligarcha Viktor Pinčuk byl v inkriminované době vlastníkem mediální skupiny StarLightMedia, jejíž součástí byla i ICTV, která byla významným hráčem na ukrajinské mediální scéně (Media Ownership Monitor, 2024). Na základě údajů poskytnutých analytickou agenturou Nielsen byla ICTV v roce 2014 pátým nejsledovanějším televizním kanálem u ukrajinských diváků ve věku 18-54 let a patřila mezi šest nejsledovanějších ukrajinských televizních kanálů (Detector Media, 2015). Online verze tohoto zpravodajského projektu patřila mezi 15 nejoblíbenějších ukrajinských zpravodajských webů za rok 2015 a nacházela se mezi nimi z pohledu popularity na 10. místě (NV, 2018).

3. Ukrajinska pravda

Novinář Georgij Gongadze založil v roce 2000 internetový zpravodajský zdroj Ukrajinska pravda, který byl v době oděských událostí na Ukrajině velmi populární. Byl známý svými investigativními reportážemi a ostrým vystupováním proti nepravostem páchaným vládnoucí politickou mocí (Media Ownership Monitor, 2024). Podle zjištění analytické agentury Gemius se zpravodajský web Ukrajinska pravda umístil na 3. místě v žebříčku 15 nejpopulárnějších ukrajinských zpravodajských webů za rok 2015 (NV, 2018).

4. Korrespondent

Korrespondent byl založen v roce 2000 a existoval významným ukrajinským online zpravodajským médiem. Jedním z jeho vlastníků byl i oligarcha Serhij Kurčenko, dobře známý svými úzkými vazbami na Janukovyčův režim. Toto médium bylo součástí mediální skupiny United Media Holding (UMH) (Media Ownership Monitor, 2024). Zpravodajský

web Korrespondent se podle zjištění analytické agentury Gemius umístil na 4. místě v žebříčku 15 nejpopulárnějších ukrajinských zpravodajských webů za rok 2015 (NV, 2018).

7.2. Ruská média

1. První kanál (Pervyj kanal)

Jedním z nejpopulárnějších a nejsledovanějších televizních programů v Rusku byl v inkriminované době První kanál, v němž měl většinový podíl ruský stát a velkou část jeho akcí držely státní podniky (BBC, Russia media guide, 2023). První kanál měl v rámci naší práce zásadní význam pro pochopení fungování státem ovlivňovaných mediálních narativů v Rusku, protože široce pokrývá domácí i zahraniční události a často opakuje oficiální vládní stanoviska. Jeho rozsáhlé zpravodajství a oficiální vlastnictví podtrhují, jak zásadní význam měl pro šíření názoru Kremlu na jím popisované události. Podle zjištění analytické agentury Levada Center z roku 2014 sledovalo První kanál 82 % obyvatel Ruska (Levada Center, 2014).

2. Izvestija

Ruský deník Izvestija, jehož dlouhá historie sahá až hluboko do sovětské éry, byl vlastněn společností National Media Group, kterou řídil blízký spojenec Vladimira Putina Jurij Kovalčuk (BBC, Russia media guide, 2023). Deník Izvestija byl na základě zjištění analytické agentury Levada Center šestým nejčtenějším zdrojem informací v Rusku v roce 2014 (Levada Center, 2014).

3. Komsomolskaja pravda

Jeden z nejčtenějších ruských deníků, Komsomolskaja pravda, vlastnila společnost Media Partner pod dohledem Grigorije Berezkina, jejíž finanční zájmy byly silně provázány s vládní agendou (BBC, Russia media guide, 2023). Komsomolskaja Pravda byla podle zjištění analytické agentury Levada Center čtvrtým nejčtenějším zdrojem informací v Rusku v roce 2014 (Levada Center, 2014).

4. RIA Novosti

Státní ruská zpravodajská agenturu RIA Novosti je součástí mediální skupiny Rossija Segodnja, která se nachází pod přímou vládní kontrolou. Vzhledem k tomu, že je vlastněna státem a má funkci jedné z hlavních zpravodajských organizací, je cenným zdrojem

informací nezbytných pro pochopení fungování mediálního rámování a propagandy v kontextu ruského mediálního prostoru. V inkriminované době se jednalo o jednu z nevlivnějších zpravodajských agentur na ruském mediálním trhu (Novaya Gazeta Europe, 2021).

8. Mechanika informační války: využití médií jako zbraně

Informace dnes hrají v moderní válce stejnou roli jako konvenční vojenská síla. Při pokrývání událostí v Oděse ruská i ukrajinská média používala techniky informační války a proměňovala mediální platformy v bojiště, kde byly pečlivě vytvářeny a využívány příběhy s cílem rozvrátit nepřítele, formovat veřejné mínění a prosazovat státní politické zájmy. Mechanismy informační války, jako jsou propaganda a dezinformace, manipulace s emocemi, využívání historických narativů, vytváření obrazu nepřítele, budou představeny níže a analyzovány na příkladech obsažených v analyzovaných článcích.

8.1. Propaganda a dezinformace

Propaganda je forma komunikace, jejímž cílem je ovlivnit postoje, přesvědčení a chování lidí k určité věci nebo postoji. Často je využívána k prosazování určitého politického cíle nebo ideologie a je tendenční nebo klamavá. Propaganda využívá různé mediální platformy k šíření informací, které jsou emocionálně nabitě, selektivně prezentované a mají vyvolat silnou reakci cílové skupiny. Konečným cílem propagandy je ovlivnit veřejné mínění a formovat vnímání veřejnosti tak, aby byly prosazeny cíle propagandisty (Smith, 2024).

Dezinformace je definována jako informace, která byla záměrně vytvořena a šířena s cílem oklamat nebo lhát. Dezinformace je záměrně vytvořena s cílem klamat a manipulovat, na rozdíl od dezinformace, která je nepřesnou informací šířenou náhodně. V informační válce se dezinformace často používají jako taktika, která má uvést v omyl, zasít pochybnosti a podkopat důvěru v úřady nebo lidi. Jedná se o taktický nástroj, který se používá k zamezení toku pravdivých informací, k formování veřejného mínění a k dosažení určitých politických, ekonomických nebo sociálních cílů (Palfrey, 2024).

Pochopení těchto pojmů je zásadní pro pochopení širších důsledků pro vnímání veřejnosti stejně jako pro metody, jimiž mohou být mediální narativy utvářeny. Tyto postupy používají

při ovlivňování veřejného mínění jak ruská, tak ukrajinská média, jejichž obsah je předmětem analýzy v praktické části této práce.

Požár v Oděse byl v ruských médiích často líčen jako "masakr" naplánovaný ukrajinskými nacionalisty s cílem démonizovat proruské demonstranty. Například v článku Komsomolské pravdy se píše: "...v Domě odborů se pokusili brutální masové vraždy zamaskovat za požár. A většina obětí stále leží ve sklepě tohoto popraviště." (Komsomolskaja pravda, „Lidé v Oděse byli nejprve zabiti a pak upáleni, aby se zahladily stopy“, 5.5.2014). Pomocí vášnivé rétoriky a pečlivě vybraných filmových záběrů a fotografií zdůrazňovali autoři tomuto tématu věnovaného obsahu v těchto médiích brutalitu a nelidskost ukrajinské strany ve snaze podnitit rozhořčení vůči ukrajinské vládě a sympatie k proruským demonstrantům. Autoři deníku Izvestija tak ve svém článku tak napsali: „...práva velké části občanů Ukrajiny uvnitř tohoto státu nikdo nechrání! Lidé jsou beztrestně unášeni a odváženi neznámo kam, okrádání a zabíjení. Orgány, které mají být odpovědné za pořádek, jsou nečinné. Samozvaná vláda podněcuje a všemožně přispívá k podněcování mezietnické nenávisti a genocidě části vlastního národa!“ (Izvestija, „Ukrajinská vláda se bude zodpovídat z tragédie v Oděse před ESLP“, 5.3.2014).

Navzdory nedostatku konkrétních důkazů na podporu tohoto tvrzení se článek „Lidé v Oděse byli nejprve zabiti a pak upáleni, čímž se zahladily stopy“ Komsomolské pravdy zaměřil na spolupráci policie s provokatéry, kteří údajně byli zodpovědní za zahájení střetů „...policie loajální Kyjevu pracovala v kontaktu s těmito tajemnými provokatéry.“ (Komsomolskaja pravda, „Lidé v Oděse byli nejprve zabiti a pak upáleni, aby se zahladily stopy“, 5.5.2014), zatímco reportáž Prvního kanálu „Oděská tragédie zanechává mnoho otázek“ se soustředila na tvrzení, že ukrajínští aktivisté byli použiti k rozeznání účastníků Antimajdanu - odpůrců současné ukrajinské vlády „...důvodem tragédie v Oděse byla provokace s cílem rozeznat a zatknout účastníky několikaměsíčních protestů na Kulikově poli proti současné vládě - rukou fanoušků. Za tímto účelem byli v obou davech provokatéři.“ (První kanál, „Oděská tragédie zanechává mnoho otázek“, 4.5.2014; Komsomolskaja pravda, „Lidé v Oděse byli nejprve zabiti a pak upáleni, čímž se zahladily stopy“, 5.5.2014). Kromě toho bylo v další reportáži Prvého kanálu jménem nejmenovaných "nezávislých expertů" poukázáno i na krutosti radikálních účastníků Euromajdanu vůči aktivistům Antimajdanu: „...provokatéři Pravého sektoru nevtáhli lidi do budovy náhodou. Udělali to záměrně - aby mohli beztrestně, s potěšením a beze svědků zabít ještě živé lidi.“ (První kanál, „V Oděse může být počet mrtvých v Domě odborů vyšší, než tvrdí oficiální vláda“, 6.5.2014).

Ukrajinské mediální organizace, jako například TSN a Ukrajinska pravda, se naproti tomu soustředily na prezentaci proruských demonstrantů jako agresivních provokatérů, kteří jsou součástí širšího záměru Kremlu narušit pořádek v zemi. Minimalizovaly zmínky o jakémkoliv použití síly ze strany proukrajinských hnutí „...Aktivisté Antimajdanu vyprovokovali boj s ultras“, (Ukrajinska pravda, „Jak Oděsa přestala být mírumilovná“, 3.5.2014) a tvrdily, že krveprolití zahájili ozbrojení separatisté: „Ozbrojení separatisté zaútočili na proukrajinský mítink v Oděse“ (TSN, „Při požáru v Oděse zahynulo 15 Rusů a pět občanů Podněstří“, 2.5.2014). Některé články také častěji zdůrazňovaly vazby na zahraniční podporu a uváděly její možné ruské nebo podněsterské kořeny: „V Oděské oblasti působily extremistické a zločinecké skupiny, které dělaly vše pro to, aby situaci v regionu destabilizovaly. Spolupracovaly s některými strukturami cizích zemí, aby vyvolaly nespokojenost proruského obyvatelstva regionu.“ (Korrespondent, „Oděská tragédie: kdo je vinen a co dělat?“, 8.5.2014). Cílem tohoto rámování bylo posílit vnímání jednotné Ukrajiny, která je odolná vůči vnitřní neloajalitě i vnějšímu útoku.

8.2. Manipulování s emocemi

Ruská i ukrajinská média využívala manipulaci s emocemi k ovlivňování veřejného mínění a shromažďování podpory. Využívání šokujícího obrazového materiálu, osobních příběhů a expresivního jazyka vyvolávalo u diváků intenzivní emocionální reakce.

Ruská média často zobrazovala požár v Oděse jako děsivou tragédii pomocí fotografií popálených obětí a rozhovorů se zdrcenými rodinnými příslušníky. Zvláště v reportážích Prvního kanálu byly použity videozáznamy a fotografie, jakož i krátké komentáře obětí a údajných svědků událostí. Takto komentovali reportéři Prvního kanálu některé videozáznamy a fotografie:

"V jedné z kanceláří Domu odborů je slyšet křik ženy. Zároveň se někteří ze shromážděných na ulici dožadovali, aby byla umlčena. Křik utichá. Později se v okně, odkud se ozývala prosba o pomoc, objeví ukrajinská vlajka." (První kanál, „V Oděse může být počet mrtvých v Domě odborů vyšší, než tvrdí oficiální vláda“, 6.5.2014).

"V kanceláři nejsou žádné známky požáru, ale všude jsou stopy po boji. Podle všeho byla těhotná žena uškrcena drátem." tento text je v reportáži doplněn záběrem na mrtvé ženské

tělo" (První kanál, „V Oděse může být počet mrtvých v Domě odborů vyšší, než tvrdí oficiální vláda“, 6.5.2014).

Cílem použití této strategie bylo vyvolat u ruských diváků smutek, vztek a touhu po pomstě, podpořit příběh o ukrajinské krutosti a obhájit pozici Ruska jako síly určené k ochraně ruskojazyčného obyvatelstva Ukrajiny.

Na druhé straně ukrajinská média zdůrazňovala statečnost proukrajinských demonstrantů a údajnou vážnou hrozbu ze strany proruských separatistů: „Ozbrojení separatisté zaútočili na proukrajinský mítink v Oděse [...] Nakonec se proukrajinským demonstrantům podařilo separatisty přemoci.“ (TSN, „Při požáru v Oděse zahynulo 15 Rusů a pět občanů Podněstří“, 2.5.2014). V reportáži TSN se také uvádí, že prvními oběťmi byli účastníci Euromajdanu: „...první obětí střetů se stal účastník pochodu „Jednotná Ukrajina“. Příznivci Jednotné Ukrajiny odrazili útok proruských aktivistů a zatlačili je zpět na Kulikovo pole". (TSN, Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014).

8.3. Historické paralely

Ruská média pravidelně využívala vzpomínky na druhou světovou válku a boj proti nacismu, aby ukrajinskou vládu a její příznivce vykreslila jako neonacisty, a oživila tak živou a emocionálně vypjatou historickou analogii:

„To, co se stalo v Oděse, připomíná zločiny nacistů za druhé světové války.“ (RIA Novosti, „Sluckij: události v Oděse připomínají nacistické zločiny za druhé světové války“, 2014).;

„K čemu je nám přehlídka na počest vítězství nad Hitlerem, když jeho přímí dědicové opakují jeho činy tady a teď na území, které jsme osvobodili přesně před 70 lety [...] Nebylo to Rusko a nebyli to Rusové, kdo začal tuto válku. Ale je v naší moci ji ukončit. A pokud to neuděláme, historie nám to neodpustí.“ (Komsomolskaja pravda, „Oděská Chatyň“, 3.5.2014).

Ospravedlňovala proruské akce jako nutnou obranu proti novým nebezpečím a líčila situaci na Ukrajině jako pokračování historického boje proti nacismu: „Banderovská Ukrajina je již ve válce proti Rusku a Rusům [...] Pokud se do války nezapojíme, mír neudržíme...“ (Komsomolskaja pravda, „Oděská Chatyň“, 3.5.2014).

Na základě provedené analýzy autorka práce v tomto kontextu konstatuje, že ve výstupech publikovaných ukrajinskými médii historické paralely prováděny nebyly, což ukazuje na absenci využití daného mechanismu informační války z jejich strany.

8.4. Vytváření obrazu nepřítele ukrajinskými a ruskými médii

Pro politické elity slouží vytváření obrazu nepřítele k vyplnění řady důležitých funkcí, jako je zorganizování obyvatelstva, obrana proti násilnostem, zajištění moci a zachování autority. Umožňuje jim sjednotit obyvatelstvo za společným přesvědčením, které usnadňuje ospravedlnění použití síly proti společnosti přijatému nepříteli (Bahador, 2015). Političtí lídři mohou protivníka využít jako vhodného obětního beránka, aby si udrželi narativní kontrolu a zbavili se odpovědnosti za problematické události či jevy, což jim pomáhá upevnit jejich autoritu.

K vytváření obrazu nepřítele v souvislosti s událostmi v Oděse přispěla jak ruská, tak ukrajinská média. Ruská média často používala terminologii jako "Oděská Chatyň"¹ (Komsomolskaja pravda, „Oděská Chatyň“, 3.5.2014), aby evokovala historickou tragédii, srovnávala ji s nacistickými zločiny a vykreslovala ukrajinské národovce jako fašisty a radikály: „K čemu je nám přehlídka na počest vítězství nad Hitlerem, když jeho přímí dědicové opakují jeho činy...“ (Komsomolskaja pravda, „Oděská Chatyň“, 3.5.2014). Záměrem tohoto líčení bylo dehumanizovat ukrajinské aktivisty a racionalizovat proruský orientovanou akci jako ochranu etnických Rusů a ruskojazyčného obyvatelstva.

Ukrajinská média naproti tomu proruské separatisty často vykreslovala jako násilnické fanatiky, zahraniční agresory a osoby napojené na ruské zájmy. Používáním výrazů jako "separatisté" a "proruští aktivisté" - "v Oděse došlo k masovým střetům mezi stoupenci jednoty Ukrajiny a proruskými separatisty." (ICTV, „V síti se objevilo video, na kterém hoří budova odborů v Oděse“, 3.5.2014) - zdůrazňovala hrozbu, kterou tyto osoby představují, a shromažďovala podporu pro kroky ukrajinské vlády na domácím i zahraničním poli. Upevnění národní jednoty i prezentace boje jako obrany proti vnějšímu útoku z tohoto zarámování značně těžily.

¹ Pojem chatyňská tragédie se vztahuje k masakru, který se odehrál 22. března 1943, kdy německé nacistické jednotky SS s pomocí ukrajinských i místních kolaborantů zničili běloruskou vesnici Chatyň a v odvetě za útoky sovětských partyzánů zde zabili 149 obyvatel, včetně 75 dětí.

8.4.1. Techniky používané ruskými a ukrajinskými médii pro vytvoření obrazu nepřítele

1. Rámování: Média informovala pouze o některých částech incidentu a vytvářela obraz, který posiloval předem vytvořené představy. Například ruská média charakterizovala aktivisty proti Majdanu jako oběti obklopené ukrajinskými radikály: „Střety v Oděse a požár v Domě odborů, kde se aktivisté Antimajdanu ukrývali před radikály z Pravého sektoru, si vyžádaly 42 mrtvých a asi 200 zraněných.“ (RIA Novosti, „Sluckij: události v Oděse připomínají nacistické zločiny za války“, 3.5.2014). Naproti tomu ukrajinská média odkazovala na provokace proruských extremistů, včetně státních příslušníků Ruska a Podněstří: „Sabotáž v Oděse měla být počátkem rozkolísání situace ve všech jižních oblastech Ukrajiny“ (TSN, Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014).

2. Propaganda: K šíření nepříznivého dojmu byly použity emotivní obrazy, tendenční zpravodajství a okázalý jazyk. V některých ukrajinských médiích se objevily hanlivé urážky na adresu účastníků Antimajdanu, kteří byli nazýváni "kolorády" (Protivníkem do země dopravenými nepřáteli - použitý výraz odkazoval na ukrajinský název pro mandelinku bramborovou, která jako symbol vnějšího nepřítele sehrála důležitou roli v sovětské protiamerické propagandě. Proruští aktivisté rovněž jako jeden ze svých symbolů používali tzv. georgijevskou stuhu, která svými barvami také mandelinku bramborovou připomínala.). Ukrajinska pravda ve své podrobné reportáži s komentáři účastníků a svědků střetů v Oděse poukázala na příklady projevů některých účastníků střetů, kteří se stavěli proti protestujícím Antimajdanu: "Jsi kolorádo! Kolorádo! Vrať se do Ruska! - křičí na něj a nechávají ho odejít." (Ukrajinska pravda, „Jak Oděsa přestala být mírumilovná“, TSN, 3.5.2014). Ruská média zase líčila účastníky Euromajdanu jako "radikály" a "fašisty" (Komsomolskaja pravda, „Oděská Chatyň“ 3.5.2014; První kanál, „V Oděse může být počet mrtvých v Domě odborů vyšší, než tvrdí oficiální vláda.“, 6.5. 2014).

3. Dehumanizace: Nepřítel byl zbaven lidských vlastností a zobrazován jako barbar a hrozba pro národní společenství. Dehumanizace zbavovala příjemce mediálního obsahu empatie a připravovala půdu pro budoucí agresi. Ruská média zobrazovala účastníky Euromajdanu jako "karatele" a "fašisty" (První kanál, „V Oděse může být počet mrtvých v Domě odborů vyšší, než tvrdí oficiální vláda.“, 6.5.2014). Ukrajinská média naopak používala pro účastníky Antimajdanu ve svých textech hanlivé označení pro hmyz "kolorádi", i když toto

slovo u nich bylo původně uváděno jako citace projevů účastníků mítinku podporujícího ideu jednotné Ukrajiny (Ukrajinska pravda, „Jak Oděsa přestala být mírumilovná“, 3.5.2014).

4. Eliminace identity: Jedinečnost účastníků oděských událostí byla eliminována tím, že média používala široké kolektivní kategorie. Negativní rysy jedné strany byly prezentovány jako norma celé skupiny. Zatímco ruská média často označovala účastníky Euromajdanu jako "radikály z Pravého sektoru" (První kanál, „V Oděse může být počet mrtvých v Domě odborů vyšší, než tvrdí oficiální vláda“, 6.5.2014), ukrajinská média označovala účastníky antimajdanu jako "proruské separatisty" (ICTV, „V síti se objevilo video, na kterém hoří budova odborů v Oděse“, 3.5.2014).

Na základě výše uvedeného lze usoudit, že média často zdůrazňovala dramatické, spektakulární a senzační aspekty příběhu oděských událostí, aby podpořila svůj narativ. To zahrnovalo ostré dějové linie, které pomocí výrazných obrazů stavěly do kontrastu zneprátené strany. Média omezovala zpravodajství o událostech na epizodické útoky na stranu protivníka tím, že zdůrazňovala nejděsivější charakteristiky protivníka a opomíjela širší politické pozadí. To posilovalo negativní postoje a bránilo diferencovanějšímu chápání příčin střetnutí a jeho následků.

9. Obsahová analýza mediálního pokrytí události

Způsob, jakým ruská i ukrajinská média informovala o událostech v Oděse ze 2. května 2014, můžeme použít jako příklad toho, jak lze informace interpretovat a využívat k prosazování různých politických a ideologických programů. Způsob, jakým byly tyto narativy vytvářeny a jak ovlivnily vnímání veřejnosti, můžeme zkoumat pomocí teoretických rámců teorie mediálního rámování, modelu propagandy a teorie války čtvrté generace (4GW). Posledně jmenovaná teorie zahrnuje netradiční metody vedení konfliktů, jako jsou psychologické operace, propaganda a informační válka. Na příkladu několika vybraných článků a reportáží srovnáme v této části mediální narativy využívané ruskou a ukrajinskou stranou konfliktu.

9.1. Techniky rámování ukrajinských médií

1. TSN: Skutečnost, že mezi oběťmi oděských událostí byli i cizinci, byla ve zpravodajství TSN zdůrazněna, čímž byly zvýrazněny vnější faktory, které měly přispět ke vzniku násilností v Oděse. Například v článku publikované tvrzení, že "oběťmi požáru bylo 15 Rusů a pět občanů Podněstří" (TSN, „Při požáru v Oděse zahynulo 15 Rusů a pět občanů Podněstří“, 2.5.2014), naznačuje, že na nepokojích se kromě vnitřních sporů podílely i významné zahraniční provokace. Reportáž, která shrnuje větší násilná střetnutí mezi proruskými separatisty a proukrajinskými demonstranty ze 2. května 2014, také uvádí, že zdroje požáru jsou zatím neznámé. Podle ní ozbrojení separatisté vtrhli na proukrajinskou demonstraci, což vyvolalo rozsáhlé potyčky a nakonec i požár Domu odborů (TSN, Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014). Reportáž TSN také zdůrazňovala zapojení domácích i mezinárodních aktérů: "střety financovali bývalí úředníci Janukovyčova aparátu - Arbuzov a Klimenko"; "střety v Oděse proběhly za účasti nelegálních vojenských formací z Podněstří a byly koordinovány diverzními jednotkami z Ruska". (TSN, Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014).

2. ICTV: Článek „V síti se objevilo video, na kterém hoří budova odborů v Oděse“ (3.5.2014) citoval videozáznam, který dokazoval, že příznivci jednotné Ukrajiny, kteří vnikli do budovy, požár Domu odborů nezaložili. To je v rozporu s širším příběhem konfliktů mezi proruskými a proukrajinskými stranami. Cílem zprávy ICTV bylo nabídnout jiný pohled na věc a naznačit, že hrůzný závěr události není tak zřejmý.

3. Ukrajinská pravda: Investigativní zpravodajství deníku Ukrajinska pravda poskytlo důkladný popis politického a společenského klimatu před událostmi. Zdůrazňovalo roli důležitých osob "Gennadij Truchanov, kandidát na starostu Oděsy, přišel na Kulikovo pole a nabídl jim (aktivistům Antimajdanu, pozn. autorky) peníze za opuštění tábora" a skupin zapojených do konfliktů a podrobně popisovalo přípravy a provokace obou stran: "Na Kulikovském poli se mezitím lidé připravují na mítink za jednotnou Ukrajinu, který je plánován na 2. května. Silní muži v maskáčích a neprůstřelných vestách se procházejí před domem důstojnictva. Mají u sebe vojenské nože, někteří pistole"; „...v Oděse již nějakou dobu probíhá výcvik skupin lidí, kteří se připravují na boj v případě vstupu ruských vojáků do města.“ („Jak Oděsa přestala být mírumilovná“, 3.5.2014).

4. Korrespondent: Tento zdroj 1. zdůraznil zapojení vnějších aktérů do oděských událostí: "V Oděské oblasti působily extremistické a zločinecké skupiny, které dělaly vše pro destabilizaci situace v regionu. Spolupracovaly s některými strukturami cizích zemí, aby

vyvolaly nespokojenost mezi prorusky orientovaným obyvatelstvem regionu.“ („Oděská tragédie: kdo je vinen a co dělat?“, 8.5.2014) a rovněž i fakta týkající se toho, že Bezpečnostní služba Ukrajiny (SBU) zadržela jednoho z organizátorů oděských nepokojů, místního vůdce radikální skupiny, který se skrýval před úřady, a že došlo k zadržení sabotérské skupiny ze zakázané organizace "Ruská jednota".

Za 2. rovněž publikoval teorii o podpoře proruských aktivistů ze strany ukrajinských policejních složek, jejíž věrohodnost podložil vyjádřením generálního prokurátora Oleha Machnického, který prohlásil, že události byly předem promyšlené a že policie se na protiukrajinských aktivitách ze 2. května 2014 v Oděse podílela, což tento činitel podpořil fotografiemi a videozáznamy ukazujícími nečinnost policie: „Dnes můžeme říci, že šlo o plánovanou akci. Dnes můžeme mluvit nejen o nečinnosti policie, ale také o spoluvině. Existují videa a fotografie, které ukazují, že policisté vůbec nekonali. Záměr byl již předem určen. Existovala dohoda mezi policií a bandity“. Článek „Oděská tragédie: kdo je vinen a co dělat?“ se rovněž zabýval zapojením extremistických skupin a bývalých vládních činitelů do destabilizace regionu a zdůraznil prohlášení gubernátora, který odmítl myšlenku ohledně zapojení vnějších nepřátel do oděských událostí.

9.2. Techniky rámování ruských médií

1. První kanál: Kanál vysílal několik narativu najednou. Narativ, který zpochybňoval skutečný počet obětí oděských událostí, naznačoval, že počet mrtvých je vyšší, než se oficiálně uvádí, a tvrdil, že mnoho obětí se pohřešuje: „Je tu spousta mrtvých. A na základě údajů, které máme, jsme začali počítat lidi, kteří odešli na Kulikovo pole a nevrátili se domů. Takových lidí je asi 200. Nejsou mezi pacienty v nemocnicích, mezi mrtvými, mezi zadrženými.“ („V Oděse je počet obětí v Domě odborů možná vyšší, než tvrdí oficiální vláda“, 6.5.2014), prezentoval První kanál, který události v Oděse rámoval jako masakr zorganizovaný ukrajinskými nacionalisty a kladl velký důraz na vykreslení proruských aktivistů jako pokojných demonstrantů brutálně napadených radikály: „...při masakru byli zbiti a zadrženi obyčejní obyvatelé města.“; „Neozbrojení lidé, kteří se schovávali za dveřmi v přízemí (Domu odborů, pozn. autorky), byli napadeni extremisty, kteří tam byli dávno před zahájením poprav.“ („V Oděse je počet obětí v Domě odborů možná vyšší, než tvrdí oficiální vláda“). Ve stejné reportáži byl použit videomateriál z místa požáru, na kterém byla

v záběru vidět tabule s nápisem “Oděská Chatyň“. Tyto pojmy byly použity k vyvolání historických vzpomínek na nacistická zvěrstva.

2. Izvestija: Článek „Ukrajinská vláda se bude zodpovídat z tragédie v Oděse před ESLP“ informoval o snaze Veřejné komory Ruské federace postavit ukrajinské úřady před Evropský soud pro lidská práva (ESLP) kvůli masovému zabíjení v Oděse a smrti civilistů v dalších ukrajinských městech: „Zástupci Veřejné komory připravují žalobu k Evropskému soudu pro lidská práva (ESLP), v níž budou požadovat postavení ukrajinských úřadů před soud a posouzení jejich viny na masové vraždě občanů v Oděse.“ („Ukrajinská vláda se bude zodpovídat z tragédie v Oděse před ESLP“, 5.5.2014) Zdůrazňoval, že se ukrajinské orgány snaží obvinít z vlastních zločinů mýtické ruské provokatéry: “Ony (ukrajinské úřady) teď musí všechno na někoho svést a vysvětlit Evropanům, že za všechno mohou bájní provokatéři z Ruska.” Naznačoval, že ukrajinská vláda porušila lidská práva ve velkém měřítku, a vyzvala k mezinárodní odpovědnosti: „Aktivisté vyzývají ESLP, aby ukrajinské úřady postavil před trestní odpovědnost za zločiny proti vlastním občanům“; “... (představitelé ukrajinské vlády, pozn. autorky) bili a zabíjeli lidi v Oděse a na jihovýchodě Ukrajiny [...] Kyjev to dělá proto, aby zajistil rychlý průběh prezidentských voleb a legitimitu nelegitimní vlády“. Izvestija tak rámovala násilí jako výsledek agrese ukrajinských nacionalistů a zdůrazňovala viktimizaci proruských aktivistů.

3. Komsomolskaja pravda: Komsomolskaja pravda prezentovala události v Oděse jako záměrný akt brutality ze strany ukrajinských nacionalistů a srovnávala je s minulými tragédiemi, jako byl masakr v Chatyni: “Tragédie z Chatyně se opakovala v centru Oděsy” („Oděská Chatyň“, 3.5.2014). Líčila proukrajinské síly jako ty, které provádějí promyšlenou likvidaci proruských aktivistů, a podrobně popisovala scény násilí a krutosti: “Pravý sektor a ultras upalovali lidi zaživa, dusili je kouřem, nutili zkrvavené oběti vylézat z oken a pak je zabíjeli pálkami, jednomu z aktivistů usekli nohu lopatou přímo před videokamerou” („Oděská Chatyň“, 3.5.2014). Cílem zpravodajství bylo vyvolat silné emocionální reakce a racionalizovat ruskou intervenci.

4. RIA Novosti: Byl publikován článek „Sluckij: události v Oděse připomínají nacistické zločiny za války“ (3.5.2014), v němž šéf výboru Státní dumy pro záležitosti SNS Leonid Sluckij přirovnal události v Oděse k nacistickým zločinům za druhé světové války a zdůraznil, že za násilnosti, které si vyžádaly 42 mrtvých a přibližně 200 zraněných, jsou odpovědné radikální složky "Pravého sektoru": „...aktivisté Antimajdanu se ukrývali před

radikály z Pravého sektoru, kteří zabili 42 lidí a asi 200 dalších zranili.“. V článku také odsoudil reakci Západu a obvinil jej z přílišné shovívavosti vůči ukrajinské vládě: „...zvláštní rozhořčení vyvolává "příznivá reakce Západu na zločiny takzvaných kyjevských úřadů proti vlastnímu národu“. Podobně jako Komsomolskaja pravda i RIA Novosti přirovnala události v Oděse k nacistickým zločinům za druhé světové války: „To, co se stalo, zejména požár v Domě odborů, připomíná zločiny nacistů za druhé světové války. Je to nová Chatyň a Osvětim“ (Sluckij: události v Oděse připomínají nacistické zločiny za války, 3.5.2014)

9.3. Model ukrajinské mediální propagandy

Potřeby jejich vlastníků a jejich politické zájmy ovlivňovaly ukrajinská média jako TSN, ICTV či Korrespondent. Jejich výsledkem byl produkovaný obsah, který byl v souladu s politickými a ekonomickými zájmy vlastníků a propagoval proukrajinský a zároveň i protiruský postoj. Ukrajinská média se často opírala o oficiální prohlášení vládních představitelů a orgánů činných v trestním řízení, například o zprávy Bezpečnostní služby Ukrajiny o zapojení nelegálních vojenských formací z území Podněstří (Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014) a Hlavního územního vedení Ministerstva pro mimořádné situace Ukrajiny ohledně odpovědnosti za žhářský útok Domu odborů (ICTV, Kde byla policie, když v oděském Domě odborů hořeli lidé zaživa? Fakta týdne, 04.05, 6.5.2014). Toto opírání se o oficiální zdroje posilovalo státní narativ a minimalizovalo prostor pro publikaci odlišných názorů. Například článek Korrespondentu o zadržení vůdců radikálních skupin a sabotérů hojně citoval oficiální zdroje, aby legitimizoval kroky vlády. Uvádí se v něm: „SBU identifikovala a zadržela jednoho z organizátorů masových nepokojů v Oděse. Uvádí se, že 26letý místní obyvatel, vůdce radikální skupiny, se před policejními orgány skrýval v pronajatém bytě. Tajná služba rovněž oznámila zadržení sabotážní skupiny, jejímiž členy byli členové na Ukrajině zakázané organizace Ruská jednota.“ (Oděská tragédie: kdo je vinen a co dělat?, 8.5.2014)

Je zřejmé, že cílem zpravodajství ukrajinských médií bylo vyvolat odpor proti proruským separatistům a jejich údajným stoupencům. Zdůrazňováním hrozby vnějších provokací a hrdinství proukrajinských aktivistů se média snažila získat podporu veřejnosti a zdiskreditovat proruské síly. To je zvláště dobře vidět v jedné ze zpráv TSN:

„Sabotáž v Oděse měla být počátkem rozkolísání situace ve všech jižních oblastech Ukrajiny” (Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014);

Příznivci Jednotné Ukrajiny porazili útok proruských aktivistů a zatlačili je zpět na Kulikovo pole" (Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014).

Používání rétoriky národní obrany a rámování konfliktu jako boje za suverenitu sloužilo jako ideologické filtry. Tento narativ rezonoval s vlasteneckým cítěním publika a historickým kontextem ukrajinských hnutí za nezávislost.

9.4. Model ruské mediální propagandy

Ruský stát měl v inkriminované době na ruská média významný vliv, protože vlastnil nebo kontroloval média jako První kanál a RIA Novosti. Takováto vlastnická struktura zajišťovala, že dotyčnými médii publikované narativy byly v souladu s vládní politikou, a podporovaly tak prokremelskou agendu. Ruská média se často opírala o oficiální prohlášení vládních představitelů jako například Leonid Sluckij, šéf výboru Dumy pro záležitosti SNS, a dalších státních úředníků. Toto spoléhání se na oficiální zdroje posilovalo státní narativ a minimalizovalo zahrnutí odlišných názorů. Líčení událostí v Oděse ruskými médii mělo za cíl vyvolání kritiky ukrajinské vlády a jejích západních příznivců. Zdůrazňováním shovívavé reakci západních zemí se ruská média snažila zdiskreditovat a delegitimizovat ukrajinské orgány (RIA Novosti, „Sluckij: události v Oděse připomínají nacistické zločiny za války“, 3.5.2014). Používání antifašistické rétoriky a historických srovnání s nacistickými zločiny sloužilo jako ideologický filtr, který konflikt rámoval v termínech morálního boje proti fašismu. Tento narativ rezonoval s historickou a kulturní pamětí v Rusku a posiloval legitimitu akcí Kremlu.

9.5. Mediální přístup 4GW na Ukrajině

Koordinovaný narativ v různých ukrajinských médiích prokázal systematické propagandistické úsilí o kontrolu informačního prostoru. Prezentací jednotného a konzistentního narativu média posilovala státní narativ a potírala opačné názory. Rámování událostí v Oděse ukrajinskými médii jako obrany proti vnějším provokacím sloužilo k podkopání důvěryhodnosti a legitimacy proruských sil. Cílem této taktiky informační války bylo jednoznačně posílení vnitřní soudržnosti Ukrajiny. Ukrajinská média použila

psychologickou taktiku, aby zdůraznila hrdinství proukrajinských aktivistů a hrozbu, kterou představují proruští separatisté.

9.6. Mediální přístup 4GW v Rusku

Ruská média použila psychologickou taktiku, aby události v Oděse vykreslila jako brutální masakr spáchaný ukrajinskými nacionalisty a vyvolala historické vzpomínky na nacistická zvěrstva. První kanál například používal výrazy jako "Oděská Chatyň", aby vytvořil paralely s historickými událostmi, čímž u ruských diváků vyvolal pocit morálního rozhořčení a vnímání proruských aktivistů jako nevinné oběti. Tato taktika měla posílit nacionalistické nálady a ospravedlnit potenciální ruskou intervenci. Ruská média jako Izvěstija a RIA Novosti, systematicky šířila narativ, který vykresloval ukrajinskou vládu a její stoupence jako nelegitimní a fašistické. Důsledným zobrazováním proruských aktivistů jako mírumilovných obětí se tato média snažila delegitimizovat ukrajinské orgány a získat sympatie pro ruskou perspektivu. Toto propagandistické úsilí zahrnovalo zdůrazňování obvinění ukrajinských nacionalistů z porušování lidských práv a zdůrazňování potřeby mezinárodního odsouzení (Izvěstija, „Ukrajinská vláda se bude zodpovídat z tragédie v Oděse před ESLP“, 5.5.2014). Rámování událostí v Oděse ruskými médii jako pokračování historického boje proti fašismu sloužilo jako taktika informační války s cílem podkopat důvěryhodnost a legitimitu ukrajinské vlády. Přímým srovnáváním s nacistickými zločiny a zdůrazňováním brutality ukrajinských nacionalistů se ruská média snažila oslabit mezinárodní podporu Ukrajiny a ospravedlnit geopolitický postoj Ruska. Používání emotivního jazyka a názorných popisů násilí tento narativ podporovalo.

Zdůrazňováním témat viktimizace, historických zvěrstev a morálního boje ruská média účinně konstruovala narativ, který podporoval cíle Kremlu a ovlivňoval domácí i mezinárodní publikum. Naproti tomu ukrajinská média měla tendenci rámovat události v kontextu národní obrany a odporu proti zahraniční agresi a vykreslovala proukrajinské aktivisty jako obránce a proruské aktivisty jako provokatéry.

Pochopení ruských a ukrajinských mediálních strategií otevírá cestu k hloubkové komparativní studii obou mediálních diskurzů. V další části se proto budeme zabývat paralelami a rozdíly v konstrukci mediálních narativů.

10. Srovnávací analýza mediálních narativů v Rusku a na Ukrajině

Část práce věnovaná konstrukci narativů v ukrajinských a ruských médiích se snaží nabídnout důkladnou komparativní studii, která klade důraz na strategie rámování, reprezentaci důležitých postav a širší důsledky medializovaných příběhů spojených s oděskými událostmi.

10.1. Metody rámování v ukrajinských médiích v kontextu jimi využívaných narativů

S cílem posílit národní soudržnost a poskytnout podporu činům ukrajinské vlády prezentovala ukrajinská média události v Oděse jako obranu proti vnější agresi i vnitřnímu separatismu. Mezi příklady takového rámování patří tyto narativy:

- Narativ se soustředil na hrdinství proukrajinských jednotek a zmatek vyvolaný ozbrojenými separatisty; TSN zdůrazňovala přítomnost cizinců mezi oběťmi, čímž naznačovala, že násilí bylo iniciováno vnějšími provokatéry, a nebylo čistě vnitřní záležitostí Ukrajiny („Při požáru v Oděse zahynulo 15 Rusů a pět občanů Podněstří“, 2.5.2014).

- ICTV publikuje názor, že viníkem požáru Domu odborů nebyly proukrajinskí aktivisté a na základě zprávy Hlavního územního vedení Ministerstva pro mimořádné situace Ukrajiny vytváří verzi, že hlavními viníky požáru v Domě odborů byli aktivisté Antimajdanu, neboť se předpokládá, že to byli oni, kdo házeli molotovovy koktejly ze střechy budovy: “V důsledku použití zápalných lahví vypukl požár, který se z horních pater rozšířil na velkou část budovy“ (Kde byla policie, když v oděském Domě odborů hořeli lidé zaživa? Fakta týdne, 04.05, 6.5.2014).

- Deník Ukrajinska pravda zdůraznil složitost situace a vnější provokace, které prohloubily vnitřní rozpory; podrobně popsal politické a sociální napětí, které událostem předcházelo, a zdůraznil nedostatky práce policejních orgánů a vliv ruské propagandy („Jak Oděsa přestala být mírumilovná“, 3.5.2014).

- V Korrespondentu publikovaný příběh se snažil ukázat rozsah spiknutí proti ukrajinské suverenitě a obtíže, kterým země čelí: „V Oděské oblasti působily extremistické a zločinecké skupiny, které dělaly vše pro destabilizaci situace v regionu. Spolupracovaly s některými strukturami cizích zemí, aby vyvolaly nespokojenost mezi prorusky orientovaným obyvatelstvem regionu.“ („Oděská tragédie: kdo je vinen a co dělat?“, 8.5.2014). Autor

tohoto článku zdůraznil roli policejních orgánů a zapojení vnějších aktérů a události vykreslil jako předem promyšlenou akci, která byla realizována, za spolupráce policie.

10.2. Metody rámování v ruských médiích v kontextu jimi využívaných narativů

Ruská média zdůrazňovala viktimizaci proruských aktivistů s cílem vyvolat silné emocionální reakce a ospravedlnit ruskou účast na událostech v Oděse. Docilovala toho s využitím takovýchto narativů:

- První kanál zdůrazňoval vyšší počet obětí, než jaký byl oficiálně uváděn, a naznačoval, že ukrajinské orgány neříkají o průběhu a následcích oděských událostí vše. Líčil události jako záměrný brutální zásah ukrajinských nacionalistů proti proruským aktivistům a používal historické analogie s nacistickými zvěrstvy, aby vyvolal morální pobouření („V Oděse je počet obětí v Domě odborů možná vyšší, než tvrdí oficiální vláda“, 6.5.2014).

- Izvestija kladla velký důraz na viktimizaci proruských aktivistů a na roli, kterou v násilnostech sehráli ukrajínští nacionalisté; publikovaný článek se rovněž snažil pohnat ukrajinskou vládu, která byla považována ruskou stranou za hrubého narušitele lidských práv, k mezinárodní odpovědnosti za své jednání („Ukrajinská vláda se bude zodpovídat z tragédie v Oděse před ESLP“, 5.5.2014).

- Aby vyvolal silné emoce a obhájil účast proruských sil na násilných událostech, přirovnal deník Komsomolskaja pravda oděské události k minulým tragédiím, jako byl masakr v Chatyni, což podpořil zdůrazňováním tragických detailů oděských událostí („Oděská Chatyň“, 3.5.2014). Jiné články deníku také poukazují na pronásledování proruských naladěných aktivistů: „V Oděse začal "hon na čarodějnice". Na sociálních sítích "aktivisté" zveřejňují adresy a telefonní čísla lidí, které považují za proruské, a vyzývají k jejich likvidaci“ („Masakr v Oděse: scénář byl napsán v Kyjevě“, 5.5.2014).

- RIA Novosti ve svém článku „Sluckij: události v Oděse připomínají nacistické zločiny za války“ (3.5.2014) přirovnala události v Oděse k nacistickým zločinům a použila emotivní jazyk k přímému srovnání s historickými hrůzami žijícími v kolektivní paměti ruské společnosti: „To, co se stalo, zejména požár v Domě odborů, připomíná zločiny nacistů za druhé světové války. Je to nová Chatyň a Osvětim“.

10.3. Klíčové aktéři, jak je zobrazovala ukrajinská média

Vládní orgány: Zatímco některá média, jako například TSN ve své reportáži „Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014“ ze 3.5.2014, líčila ukrajinské státní úředníky ve víceméně pozitivním světle a vyzdvihovala jejich úsilí o ochranu ukrajinského národa odvoláním klíčových úředníků a představitelů policie Oděské oblasti i provedením vyšetřovacích úkonů události, jiná, jako například Ukrajinska pravda, byla kritičtější a zaměřovala se na jejich nekompetentnost, obzvláště policie. Ve svém článku „Jak Oděsa přestala být mírumilovná“ (3.5.2014) uvádí projev jednoho z účastníků násilného střetu u oděského Domu odborů: „Na policisty, kteří uzavřeli vchod do budovy (Domu odborů, pozn. aut.), létají nadávky: "Pro koho pracujete? Nebýt vaší nečinnosti, nic z toho by se nestalo!" Policisté mlčí.“ Obecně lze říci, že ukrajinská média vykreslovala státní orgány buď jako ty, kdo se snaží udržet pořádek, nebo jako ty, kdo naopak nedokážou zabránit násilí.

Aktivisté: Novináři posilovali představu Ukrajiny jako země v obležení nepřátel tím, že proukrajinské aktivisty vykreslovali jako vlastence a strážce národní suverenity bránící se nebezpečí ze strany vnitřních separatistů a vnější invazi (TSN, Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014; ICTV, Kde byla policie, když v oděském Domě odborů hořeli lidé zaživa? Fakta týdne, 04.05, 4.5.2014).

10.4. Klíčové aktéři, jak je zobrazovala ruská média

Vládní orgány: Na základě obsahu zkoumaných článků můžeme říci, že s výjimkou několika osob, které média citovala jako například šéfa výboru Státní dumy pro záležitosti SNS Leonida Sluckého, se o ruských vládních orgánech zmiňovala jen minimálně a publikované články nevyjadřovaly žádné pochybnosti o legitimitě zasahování do vnitropolitického života Ukrajiny z jejich strany. Například článek v Komsomolské pravdě o tom uváděl následující: "Pro ruský lid je to velmi podobné začátku třetí vlastenecké války. Nikdo nás nepřesvědčí, že jde o "lokální konflikt" v sousední cizí zemi, že existují nějaké ekonomické a geopolitické zájmy, které mohou diktovat nevměšování. Nebudeme moci žít klidně s vědomím, že někde velmi blízko naší rodné země, a připomínám, že většina z nás se narodila ve stejné zemi jako Oděsa, chodí násilnické zrudy" („Oděská Chatyň“, 3.5.2014).

Ruská média pravidelně vykreslovala ukrajinské vládní představitele jako nelegitimní a fašistické: „Ozbrojenci ničí civilisty, bijí a zabíjejí lidi v Oděse a na jihovýchodě Ukrajiny

[...] Kyjev to dělá proto, aby se rychle konaly prezidentské volby a nelegitimní vláda se stala legitimní“ (Izvestija, Ukrajinská vláda se bude zodpovídat z tragédie v Oděse před ESLP, 5.5.2014). Komsomolskaja pravda a Izvestija je často přirovnávaly k historickým fašistickým postavám a zdůrazňovaly jejich roli při organizování násilí proti proruským aktivistům:

“K čemu je nám přehlídka na počest vítězství nad Hitlerem, když jeho přímí dědicové opakují jeho činy tady a teď na území, které jsme osvobodili přesně před 70 lety.“ (Komsomolskaja pravda, „Oděská Chatyň“, 3.5.2014).

„K dnešnímu dni práva velké části občanů Ukrajiny uvnitř tohoto státu nikdo nechrání! Lidé jsou beztrestně unášeni a odváženi neznámo kam, okrádání a zabíjení. Orgány, které mají být odpovědné za pořádek, jsou nečinné. Samozvaná vláda podněcuje a všemožně přispívá k podněcování mezietnické nenávisti a genocidě části vlastního národa!“ (Izvestija, „Ukrajinská vláda se bude zodpovídat z tragédie v Oděse před ESLP“, 5.5.2014).

Aktivisté: Komsomolskaja pravda a První kanál využívaly dramatický jazyk a příběhy údajných očitých svědků i účastníků oděských událostí, když popisovaly události v Oděse, aby vzbudily rozhořčení nad konáním ukrajinských aktivistů, které prezentovaly jako nacionalisty, a sympatie k proruským aktivistům, kteří byli prezentováni jako mírumilovní demonstranti napadení násilnickými nacionalisty. Takto byli například vylíčení proukrajínští aktivisté v článku deníku Komsomolskaja pravda: “Pravý sektor a ultras upalovali lidi zaživa, dusili je kouřem, nutili zkrvavené oběti vylézat z oken a pak je zabíjeli pálkami, jednomu z aktivistů usekli nohu lopatou přímo pod videokamerou” („Oděská Chatyň“, 3.5.2014).

První kanál se ve svých člancích a reportážích "V Oděse může být počet mrtvých v Domě odborů vyšší, než tvrdí oficiální vláda" (6.5.2014) a "Oděská tragédie zanechává mnoho otázek" (4.5.2014) často uchýlil k využívání názorů bezejmenných "nezávislých odborníků" a svědků, kteří okolnosti událostí sdělovali svými vlastními slovy a činili tak svou zkušenost a slova věrohodnými. Například takto očitý svědek Aleksander popisuje své zkušenosti ze setkání s údajnými aktivisty Euromajdanu, čehož První kanál využívá k popisu bezbrannosti odpůrců příznivců Euromajdanu. “Šel jsem z práce. Přišli ke mně a začali se mě vyptávat. Hned jsem jim vysvětlil, že jsem z Oděsy. Začala rvačka, udělali mi díru do krku, zlomili mi žebra. Hystericky jsem křičel, že jsem Oděsan, jako by mě někdo

zkratoval.“ (V Oděse může být počet mrtvých v Domě odborů vyšší, než tvrdí oficiální vláda, 6.5.2014).

Srovnávací analýza ukazuje, jak média v Rusku i na Ukrajině využívala sofistikované techniky rámování a propagandy k prosazování svých politických programů a formování veřejného mínění. Ruská média upřednostňovala viktimizaci aktivistů vystupujících proti Euromajdanu, paralely s historickými zvěrstvy a morální ospravedlnění proruského pokusu o intervenci do vnitrostátních záležitostí Ukrajiny, zatímco ukrajinská média se soustředila na témata národní obrany a odporu vůči vnějším hrozbám.

Výsledky naší analýzy podtrhují význam nutnosti mediální gramotnosti a kritického myšlení při rozeznávání motivací, které stojí za mediálními obrazy, a širších geopolitických důsledků těchto narativů. Identifikované strategické využívání mediálních narativů poukazuje na zásadní roli informační války v současných konfliktech. Manipulací s veřejným míněním mohou média ovlivňovat politický diskurz, mobilizovat podporu a ospravedlňovat různorodé události jak na domácí, tak i na mezinárodní scéně.

11. Závěr

Tato práce zkoumala zobrazení událostí v Oděse ze 2. května 2014 v ukrajinských a ruských médiích s využitím modelu propagandy, teorie mediálního rámování a teorie války čtvrté generace (4GW). Analýza odhalila výrazné kontrasty v narativech prezentovaných ukrajinskými a ruskými médii v souvislosti s nimi, které odrážejí rozdílné politické a ideologické cíle.

Ukrajinská média zobrazovala proukrajinské aktivisty jako obránce suverenity, kteří čelí hrozbám ze strany proruských separatistů. Významná média jako TSN, ICTV, Ukrajinska pravda a Korrespondent události rámovala jako obranu proti vnější agresi a vnitřnímu separatismu, přičemž vyzdvihovala statečnost proukrajinských sil a selhání policie a vládních představitelů při prevenci násilí.

Ruská média naopak používala emotivní jazyk, živé popisy násilí a historické analogie, aby vytvořila narativy morálního rozhořčení a viktimizace. Vlivná média jako První kanál, Izvěstija, Komsomolskaja pravda a RIA Novosti události v Oděse rámovaly jako masakr zorganizovaný ukrajinskými nacionalisty a zdůrazňovaly viktimizaci proruských aktivistů. Cílem tohoto líčení bylo vyvolat silné emocionální reakce, ospravedlnit ruskou intervenci

do vnitrostátního vývoje Ukrajiny a delegitimizovat ukrajinskou vládu tím, že se v něm objevily paralely s historickými zločiny, jakých se dopouštěli například nacisté za druhé světové války.

Pro pochopení významu těchto mediálních narativů je zásadní historický kontext vztahů mezi Ukrajinou a Ruskem. Od rozpadu Sovětského svazu Ukrajina usiluje o integraci se západními institucemi, jako je Evropská unie a NATO, což ostře kontrastuje s cílem Ruska udržet si hegemonii v postsovětském prostoru. Tento rozpor vedl k různým politickým, ekonomickým a sociálním konfliktům, které se odrážejí v mediálním pokrytí událostí v Oděse.

Teoretické rámce použité v této studii - teorie mediálního rámování, model propagandy a teorie 4GW - poskytly cennou optiku pro analýzu těchto událostí. Teorie mediálního rámování nám umožnila analyzovat, jak jsou informace selektivně prezentovány, aby utvářely vnímání veřejnosti. Model propagandy nám pomohl pochopit strukturální vlivy, které stojí za mediálním obsahem, včetně vlastnictví médií a ideologických předsudků. Teorie 4GW Williama S. Linda zdůraznila roli nestátních aktérů a nekonvenčních taktik v moderních konfliktech a vyzdvihla strategické využití médií v informační válce.

Zkoumáním toho, jak ukrajinská a ruská média interpretovala a rámovala události v Oděse, jsme odhalili širší narativy a strategie používané v informační válce mezi oběma státy. Tato analýza odhalila konkrétní techniky propagandy a dezinformační strategie a poskytla vhled do role médií při formování veřejného mínění a politického diskurzu. Praktická analýza zahrnovala podrobné zkoumání vybraných mediálních zdrojů se zaměřením na techniky rámování, zobrazování klíčových aktérů a základní sdělení, která média předávala.

Poznatky získané z této analýzy přispívají k hlubšímu pochopení rusko-ukrajinského konfliktu a širších důsledků mediálního rámování a propagandy. Tato komparativní analýza zdůrazňuje význam porozumění mediálním narativům v současných konfliktech a strategickou roli médií v informační válce.

Zaměřením se na konkrétní způsoby, jakými ukrajinská a ruská média informovala o událostech v Oděse, tato práce vyplňuje mezeru v dosavadním výzkumu tím, že poskytuje komplexní komparativní analýzu s využitím teorie mediálního rámování, modelu propagandy a teorie 4GW. Zdůrazňuje potřebu mediální gramotnosti a kritického myšlení pro orientaci ve složitém prostředí moderní informační války. Pochopení těchto mediálních

strategií je klíčové pro pochopení širší dynamiky ukrajinsko-ruského konfliktu a probíhající informační války, která je charakteristická pro moderní geopolitické konflikty.

12. Literatura a internetové zdroje

1. 2 May Group. (2015). Prehistory of the Odessa tragedy of May 2, 2014. Dostupné z: <https://2mayodessa.org/predystoriya-odesskoj-tragedii-2-maya-2014-g/>
2. ÅSLUND, Anders. (2008). An Assessment of Putin's Economic Policy. CESifo Forum. 9. 16-21.
3. ÅSLUND, A., & FISHER, S. (2020). New challenges and dwindling returns for Russia's national champions, Gazprom and Rosneft. Atlantic Council. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/new-challenges-and-dwindling-returns-for-russias-national-champions-gazprom-and-rosneft/>
4. ARIDICI, N. The power of civilizational nationalism in Russian foreign policy making. *Int Polit* 56, 605–621 (2019). <https://doi.org/10.1057/s41311-018-0159-8>
5. BAHADOR, B. The media and deconstruction of the enemy image. In: *Communication and Peace*. Routledge, 2015, s. 120-132. ISBN 113801804X. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315773124-9>.
6. BAYSHA, O. (2021). The dangerous Russian other in Ukrainian conspiratorial discourse: Media representations of the Odessa tragedy. In *Conspiracy Theories in Eastern Europe* (pp. 167–185). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429326073-12>.
7. BBC. Russia media guide. (2023). BBC. 6.3.2023. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-17840134>
8. BINDER, E; KALTSEIS, M. Odessa 2014: alternative news and atrocity narratives on Russian TV. *Culture & Theory| Volume 193*, 2020, 185.
9. BREWER, Paul R.; GRAF, J. a WILLNAT, L. Priming or Framing: Media Influence on Attitudes Toward Foreign Countries. Online. *Gazette (Leiden, Netherlands)*. 2003, roč. 65, č. 6, s. 493-508. ISSN 0016-5492. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0016549203065006005>. [cit. 2024-06-06].
10. Centrum Razumkov. (2002). Sociální a politické procesy na Ukrajině: Pohled do roku 2002. Národní bezpečnost a obrana, č. 6, s. 35-45. Dostupné z https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD26_2002_ukr.pdf

11. Council of Europe. Report of the International Advisory Panel on the events in Odessa of 2 May 2014. (2015). Council of Europe. Dostupné z https://www.coe.int/en/web/portal/international-advisory-panel/-/asset_publisher/EPeQGGDr0yBr/content/iap-report-on-odessa-events
12. Detector Media. (2015). Підсумки 2014 року: канал "Україна" вийшов на друге місце за комерційною аудиторією. 30.1.2015. Dostupné z: <https://detector.media/pres-reliz/article/103136/2015-01-30-pidsumky-2014-roku-kanal-ukraina-vyushov-na-drughe-mistse-za-komertsiynoyu-audytoriieyu/>
13. DYMOV, V. (2012). Partiya regionov tocht zub na Poroshenko? [Pustí se Strana regionů do Porošenka?]. UNIAN News. Dostupné z: <https://www.unian.net/politics/644360-partiya-regionov-tochit-zub-na-poroshenko.html>
14. ENTMAN, R. (1993). Framing: Toward Clarification of A Fractured Paradigm. *The Journal of Communication*. 43. 51-58.
15. FREEDMAN, L. *Ukraine and the art of strategy*. New York: Oxford University Press, 2019. ISBN 978-0-19-090288-9.
16. GERBNER, G, et al. The “mainstreaming” of America: Violence profile number 11. *Journal of communication*, 1980, 30.3: 10-29.
17. GRIFFIN, B. *Yellow journalism, sensationalism, and circulation wars*. New York: Cavendish Square, 2019. ISBN 1-5026-3472-4.
18. HALE, H. E., SHEVEL, O., & ONUCH, O. (2018). Believing Facts in the Fog of War: Identity, Media and Hot Cognition in Ukraine’s 2014 Odesa Tragedy. *Geopolitics*, 23(4),851–881. <https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1465044>
19. HERMAN, Edward S. a CHOMSKY, N. *Manufacturing consent: the political economy of the mass media*. New York: Pantheon Books, c2002. ISBN 0-375-71449-9
20. Inozemtsev, V. (2020). Russia and the Eurasian Economic Union. Center for International Private Enterprise. Dostupné z: <https://www.cipe.org/resources/russia-and-the-eaeu/>
21. International Republican Institute. (2021). *IRI Ukraine survey: Ukrainians positive about association agreement with the EU*. Retrieved from <https://www.iri.org/resources/iri-ukraine-survey-ukrainians-positive-about-association-agreement-with-the-eu/>
22. KHALDAROVA, I., & PANTTI, M. (2016). Fake News: The narrative battle over the Ukrainian conflict. *Journalism Practice*, 10(7), 891–901. <https://doi.org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1080/17512786.2016.1163237>

23. LESHCHENKO, S. Ukraine: Yanukovich's 'Family' spreads its tentacles. OpenDemocracy, 29.1.2013. Dostupné z: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraine-yanukovichs-family-spreads-its-tentacles/>
24. Levada Center. (2014). *Российский медиа-ландшафт: телевидение, пресса, интернет*. 17.6.2014. Dostupné z: <https://www.levada.ru/2014/06/17/rossijskij-media-landshaft-televidenie-pressa-internet/>
25. MCCOMBS, M. a SHAW, D. The Agenda-Setting function of mass media. In: *Agenda Setting: Readings on Media, Public Opinion, and Policymaking*. 2016, s. 17-26. ISBN 1134963718. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315538389>.
26. Media Ownership Monitor. (2024). Who owns the Media in Ukraine? Dostupné z: <https://ukraine.mom-gmr.org/en/>
27. Novaya Gazeta Europe. (2021). *Propaganda*. Dostupné z: <https://propaganda.novayagazeta.eu/>
28. NV. (2018). *NV визначило 15 найбільш популярних українських новинних сайтів*. NV. Archivováno na Wayback Machine. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20181128183913/http://nv.ua/ukr/techno/gadgets/nv-viznachilo-15-najbilsh-populjarnih-ukrajinskih-novinnih-sajtiv-83776.html>
29. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2016). Report on the human rights situation in Ukraine: 16 February to 15 May 2016. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/OHCHRThematicReportUkraineJan2014-May2016_EN.pdf
30. PALFREY, J. (2024, June 21). misinformation and disinformation. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/misinformation-and-disinformation>
31. Minority Rights Group International. (2018). *Russians and Russian speakers*. Dostupné z: <https://minorityrights.org/communities/russians-and-russian-speakers-2/>
32. ŘEHKA, Karel. *Informační válka*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2770-2.
33. SAKWA, Richard. *Frontline Ukraine: crisis in the borderlands*. London, England: I.B. Tauris, 2020. ISBN 0-7556-0375-3. Dostupné z: <https://doi.org/10.5040/9780755603756>.
34. SAMOKHVALOV, V. "Ukraine between Russia and the European Union: Triangle Revisited." *Europe-Asia Studies*, vol. 67, no. 9, 2015, pp. 1371–93. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/24536967>. Accessed 6 June 2024.

35. SHEVSKY, D. (2020). The Causes and Mechanisms of the Ukrainian Crisis of 2014: A Structural–Demographic Approach. *Cliodynamics: The Journal of Quantitative History and Cultural Evolution*. 11. 10.21237/C7CLIO11142348.
36. SMITH, B. Lannes (2024, May 30). propaganda. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/propaganda>
37. [The Russian World in Moscow’s Strategy \(csis.org\)](https://www.csis.org/analysis/the-russian-world-in-moscow-s-strategy)
38. WALLANDER, C. (2021). How the Putin Regime Really Works. *Journal of Democracy*, 32(3), 178-83.
39. WOLCZUK, K. "Ukraine’s policy towards the European Union: a case of ‘declarative Europeanization’." *Paper for the Stefan Batory Foundation Project, The Enlarged EU and Ukraine: New Relations* (2003): 1-28.
40. WOLFSFELD, G. Media and Political Conflict: News from the Middle East. Online. *International studies quarterly*. 1998, roč. 42, č. 1, s. 157. ISSN 0020-8833. [cit. 2024-06-24].

13. Články a reportáže

13.1. Ruská mediální zdroje

1. Izvestija. 2014. Ukrajinská vláda se bude zodpovídat z tragédie v Oděse před ESLP. *Izvestija*, May 5, 2014. [Украинские власти ответят за одесскую трагедию в ЕСПЧ | Статьи | Известия \(iz.ru\)](#)
2. Komsomolskaja pravda. 2014. Masakr v Oděse: scénář byl napsán v Kyjevě. *Komsomolskaja pravda*, May 5, 2014. [Бойня в Одессе: сценарий писали в Киеве - KP.RU](#)
3. Komsomolskaja pravda. 2014. Lidé v Oděse byli nejprve zabiti a pak upáleni, aby se zahladily stopy. *Komsomolskaja pravda*, May 5, 2014. [Людей в Одессе сначала убивали, а потом сжигали, заметая следы - KP.RU](#)
4. Komsomolskaja pravda. 2014. Oděská Chatyň. *Komsomolskaja pravda*, May 3, 2014. [Одесская Хатынь - KP.RU](#)
5. Pervyj kanál. 2014. Oděská tragédie zanechává mnoho otázek. *Pervyj kanál*, May 4, 2014. [Одесская трагедия оставляет много вопросов. Новости. Первый канал \(1tv.ru\)](#)
6. Pervyj kanál. 2014. V Oděse je počet obětí v Domě odborů možná vyšší, než tvrdí oficiální vláda. *Pervyj kanál*, May 6, 2014. [В Одессе количество погибших в Доме профсоюзов может быть больше, чем утверждают официальные власти. Новости. Первый канал \(1tv.ru\)](#)

7. RIA Novosti. 2014. Sluckij: události v Oděse připomínají nacistické zločiny za války]. *RIA Novosti*, May 3, 2014. [Слущкий: события в Одессе напоминают преступления нацистов в войну - РИА Новости, 01.03.2020 \(ria.ru\)](#)

13.2. Ukrajinská mediální zdroje

1. ICTV. 2014. Kde byla policie, když v oděském Domě odborů hořeli lidé zaživa? Fakta týdne, 04.05. *YouTube*, May 6, 2014. [Где была милиция, пока люди сгорали заживо в Одесском доме профсоюзов? Факты недели, 04.05 \(youtube.com\)](#)
2. ICTV. 2014. V síti se objevilo video, na kterém hoří budova odborů v Oděse. *ICTV*, May 3, 2014. [У мережі з'явилося відео, як загорівся Будинок профспілок в Одесі | Факти ICTV \(fakty.com.ua\)](#)
3. Korrespondent. 2014. Oděská tragédie: kdo je vinen a co dělat?. *Korrespondent*, May 8, 2014. [Одеська трагедія: хто винен, і що робити? - Korrespondent.net](#)
4. TSN. 2014. Parubij: Do budovy odborů v Oděse byly před požárem vneseny výbušniny. *TSN*, May 12, 2014. [Перед пожежею у Будинок профспілок в Одесі занесли вибухівку – Парубій — Політика \(tsn.ua\)](#)
5. TSN. 2014. Při požáru v Oděse zahynulo 15 Rusů a pět občanů Podněstří. *TSN*, May 2, 2014. [Жертвами пожежі в Одесі стали 15 росіян та п'ятеро громадян Придністров'я — Політика \(tsn.ua\)](#)
6. TSN. 2014. Zpráva TSN. Mimořádné vysílání od 3 května 2014. *YouTube*, May 3, 2014. [Випуск ТСН. Спецвипуск за 3 травня 2014 року \(youtube.com\)](#)
7. Ukrajinska pravda. 2014. Jak Oděsa přestala být mírumilovná. *Ukrajinska pravda*, May 3, 2014. [Як Одеса перестала бути мирною | Українська правда \(pravda.com.ua\)](#)